№ 199 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1

1905

ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1 № 199

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Մինաս և Մարիամ Սուլխանեանցները իրանց որդկերանցով յայտնում են ազգականներին և բարեկամներին, որ կիրակի, հոկտեմբերի 2 ին, Վանքի մայր եկեղեցում ժամը 12-ին ս. պատարագից յետոյ կը կատարվի հոգեհանգիստ՝ առաջինի մօր, իսկ երկրորդի սկեսրարի՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՍՈՒԼԽԱՆԵԱՆՑԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսական պատճառներ. Պարսկաստանը և հայերը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ընթերցողի օրագիրը: Մաքեր և փաստեր. Խօսենք անկեղծօրէն. Դադարեցէք գրգռելուց. Անկարգութիւններ Մոսկվայում. Նամակ Խմբագրութեան Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիւրքական իրականութիւնը: Եւրօպական մամուլը և Կովկասի արիւնոտ դէպքերը: Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ

Այն պատճառների շարքում, որոնք առաջ են բերվում մեր երկրի հայ-Թուրքական ընդհարումները բացատրելու համար, յիշատակվում են յաճախ և տնտեսական հանգամանքները ու ազդեցութիւնները:

Որքա՞ն հիմնաւոր է այդ առարկութիւնը:

Մենք լաւ գիտենք, որ տնտեսական պատճառները շատ մեծ նշանակութիւն ունեն զանազան երկրների խոշոր հասարակական և քաղաքական փոփոխութիւնների ժամանակ և բոլորովին համոզված ենք, որ ներկայումս մեր կեանքի մէջ տնտեսական ազդեցութիւնները շատ էական դեր են կատարում իրապէս, բայց ամենևին համաձայն չենք տեսնելու Թուրքական խուժանի շարժումների մէջ որ և է լուսաւոր և կուլտուրական բողոք տնտեսական այլանդակութիւնների դէմ:

Ամենևին ո՛չ:

Երբ մեզ ասում են թէ բանւորները պահանջում են աւելի լաւ բնակարան, աւելի կարճատև աշխատանք, աւելի բարձր վարձատրութիւն, այդ մենք հասկանում ենք:

Դա գտնում ենք բնական, տրամաբանական մի երևոյթ, որի մէջ լսվում է աշխատաւորի ձայնը, կեանքի ասպարէզ նետվող չորրորդ դասակարգի քայլերգը:

Եւ մենք գիտենք, որ այդ բողոքող դասակարգի մէջ կան և հայեր և ռուսներ և վրացիներ և նոյն իսկ Թուրքեր:

Այդտեղ մաքառումն ենք տեսնում կապիտալի և աշխատաւորի մէջ:

Իսկ երբ Թուրք բանւորը իր բողոքի իրագործութեան ժամանակ կոտորում է հայ բանւորին, հայ գործարանատէրին և առ հասարակ հայ մարդուն, իսկ մի և նոյն ժամանակ նա համբուրվում է Թուրք կեղեքողի և վաշխառուի հետ, ներելի է ենթադրել և պարտաւորական է եզրակացնել, որ այստեղ տնտեսական խնդիրը փոխվել է ուրիշ խնդրի և մեր առաջ տնտեսական բողոք չէ, այլ մի ինչ որ կուլտուրական այլանդակութիւն:

Եթէ Թուրք տարրի շարժումը լինէր աշխատաւորի շարժում հայ դրամատէրի դէմ, մենք ոչ միայն կը հասկանայինք նրա տնտեսական տրամաբանութիւնը, ոչ միայն կը քննէինք նրա էութիւնը, այլ և նպատակայարմար միջոցներ կը մշակէինք ցաւին դարման անելու համար: Եւ զարմանալի չէր լինիլ, եթէ հայ ինտելիգենցիայի ոյժերը միացած Թուրք կուլտուրական խաղաղ աշխատաւորի հետ մաքառում լինէին հայ հարստահարիչի դէմ:

Բայց այդպէս չեն փաստերը և իրողութիւնները: Այդպէս չէ մեր ներկայի նկարագիրը:

Այն ժամանակ, երբ հայ, ռուս, վրացի միացած՝ ուղիղ թէ սխալ կերպով բողոքում էին աշխատանքի իրաւունքների անունով, անշուշտ Թուրքը հնարաւորութիւն ունէր խօսել և իր բողոքի մասին կապիտալի դէմ, բայց Բագուի սարսափելի դէպքերը բողոք չէին հարստահարութեան դէմ, բողոք չէին հայկական, ռուսական, վրացական, Թուրքական և եւրօպական դրամատէրերի դէմ: Ոչ: Եւ ոչ էլ յատկապէս հայ դրամատէրի դէմ, այլ առ հասարակ հայ տարրի դէմ, հայ անուն կրող անհատների դէմ:

Եթէ Թուրքի բողոքը լինէր հարստահարութեան դէմ, այն ժամանակ նրա շարքերում շատ կը լինէին և հայեր, որոնք վաղուց է բողոքում են իրանց հայրենի կեղեքիչների, և հարստահարիչների դէմ և ուրեմն շատ հեշտութեամբ կը միանային Թուրք բողոքողներին և ընդհանուր ոյժերով կը հարթէին ճանապարհ իրանց գործի աջողութեան համար:

Ընդհակառակը, Բագուի իրականութիւնը ցոյց է տալիս, որ Թուրք աշխատաւոր դասակարգը յաճախ փախուստ է տուել բողոքի դերից և միացել է կապիտալի ներկայացուցիչների հետ:

Բայց և այդ դերում, այսինքն կապիտալիստների շահերի պաշտպանի կոչման մէջ, Թուրքը տնտեսական տրամաբանութեան տեսակէտով պէտք է պաշտպան լինէր առհասարակ կապիտալիստին, բայց նրա շարժումների մէջ այդպիսի բան մենք չը տեսանք, նա ընտրել էր իր համար թշնամիներ ոչ թէ ըստ դասակարգերի, այլ ըստ ազգութեան:

Եւ դա բնորոշ է ներկայի համար:

Ուրեմն, խնդիրը այն չէ, թէ տարաձայնութեան հիմունքներ չը կան մեր երկրում տնտեսական հիմունքներով. նրանք անկասկած կան այն բոլոր շրջաններում, ուր տեղի ունեցան հայ Թուրքական ընդհարումները. բայց պարզ է, որ նրանք չեն բուն պատճառները և շարժառիթները ներկայ ընդհարումների: Գուցէ մի օր նրանք էլ պէտք է դեր խաղան և նոր բարդութիւններ առաջացնեն մեր կեանքում: Բայց այժմեան իրականութիւնը ուրիշ բան է ասում:

Եւ մինչև անգամ կարելի է ասել բոլորովին հակառակը: Տնտեսական հանգամանքների զօրաւոր ազդեցութեան ճնշման տակ ներկայ հայ-Թուրքական ընդհարումների ղեկավարները չեն կարողանում աւելի ևս խիստ և սուր կերպարանք տալ մեր երկրի տխուր շարժումներին, որովհետև այդ շարժումները զգալի կերպով վնասում են թէ հայերի և թէ Թուրքերի տնտեսական շահերին: Շատ տեղ Թուրքերը չեն վստահանում ընկնել կոյր ֆանատիկոսական արկածների մէջ, չը ցանկանալով մահացու հարուած տալու իրանց տնտեսական շահերին:

Անկասկած կողոպուտի սիրահարների համար և ներկայ ընդհարումների մէջ կան գրաւիչ կողմեր, և մի քանի տեղերում այդ հանգամանքը որոշ դեր կատարել է, բայց դա այն առարկութիւնը չէ, որի վրա մատնացոյց են անում տնտեսական պատճառների մասին աղաղակողները:

Այդպիսով այդ առարկութիւնն էլ չէ դիմանում քննադատութեան: Եւ ուրեմն ընդհարումների շարժառիթը ուրիշ տեղ պէտք է որոնել:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Մի քանի ժամանակ առաջ Արդաբիլից մենք ստացանք մի հեռագիր, որը և տպեցինք, և որով խնդրում էին մեզ յայտնել ում հարկն է, որ հեռագիրներ ուղարկվեն Պարսկաստանի զանազան քաղաքները, մուշտէյիդներին և պաշտօնատար անձանց, թէ Բագվում և այլ տեղերում հաշտութիւն է կայացել հայերի և Թուրքերի մէջ և խաղաղութիւն է տիրում: Մենք դիմեցինք Բագու և խնդրեցինք, որ այդտեղի խաղաղարար մասնաժողովը հոգ տանէր ուղարկելու այդ հեռագիրները: Այնուհետև մենք ստացանք և նամակներ, որոնք ցոյց էին տալիս, թէ ինչու պահանջում էին այդպիսի հեռագիրներ ուղարկելը: Բագուից գնացած խռովարար Թուրքեր, պատելով Պարսկաստանի զանազան քաղաքները, գրգռում են մահմեդականներին՝ հայերի դէմ, հաւատացնելով, որ հայերը սոսկալի անգթութիւններ են գործում Թուրքերի դէմ, կոտորում, այրում են նրանց, որ նրանց գազանութիւններին վերջ չը կայ և այլն: Մենք գիտենք, որ Թիֆլիսում դիմեցին Շէյխ-ուլ-իսլամին, խնդրելով ուղարկել Թիֆլիսի հայոց առաջնորդի հետ միասին հեռագիր Պարսկաստանի մուշտէյիդներին, սակայն թէ Բագուի խաղաղարար կօմիտէտը, և թէ Շէյխ-ուլ-իսլամը յետաձգեցին ուղարկել այդպիսի հեռագիրներ, պատճառ բերելով, որ հաշտութիւնը հայերի և Թուրքերի մէջ դեռ չէ ստորագրված:

Սակայն Շէյխ-ուլ-իսլամը բարեհաճեց Թոյլատրել տպագրելու Թուրքերէնի, հայերէնի Թարգմանութեամբ, պարսկերէն այն նամակները, որ Թաւրիզի գլխաւոր մուշտէյիդ Աղա-Միրզա-Հաջի-Հասանը ուղղել է ամենայն հայոց վեհափառ Կաթողիկոսին և իրան Շէյխ-ուլ-իսլամին և որոնց մէջ շիա մուսուլմաններից ամենից յարգված այդ կրօնապետը ցոյց է տալիս, թէ որքան հակառակ է շարիաթին և ղուրանին այն կոտորածները, որոնք կատարվում են և յորդորում է ապրել սիրով և հաշտ հայերի հետ: Մենք յանձնել ենք այդ նամակները Թիֆլիսի պարսից հիւպատոսարանին խնդրելով պարսկերէնից Թարգմանել Թուրքերէն և ռուսերէն, որից յետոյ նամակները կը տպագրվեն և կը տարածվեն թէ Պարսկաստանում և թէ Անդրկովկասում:

Առ այժմ այս կարող ենք հաղորդել, որ ինչպէս յայտնում են Բագուի լրագիրները, գեներալ-նահանգապետ Ֆադդէևը դիմել է հեռագրով Թէհրանի ռուսաց լիազօր դեսպանին, խնդրելով հրատարակել Պարսկաստանում, որ Բագվում խաղաղութիւն է:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

XXXII

Օգոստոսեան խեղդող օրեր... Շուշին կրակների մէջ, Բագուն՝ դարձեալ սպանդանոց, անօգնական գիւղեր Զանգեզուրի գաւառում, Թողնված բարբարոսութեան ազատ կամքին: Սարսափներ ամեն ժամ, սարսափների մի զարհուրելի շղթայ, որ օր օրի վրա պինդ և պինդ էր սեղմում կոկորդը...

Այդ սև օրերին ես տեսնում էի հարիւրաւոր փախստականներ դժբախտութիւնների վայրերից: Զոհեր, որոնք հարիւր ու մի փնասներ էին կրել, բայց էլի բախտաւոր էին համարում, որ կարողացել են գոնէ իրանց խանձած, տկլոր մարմինները հանել դժոխքից, ազատել իրանց գլուխը:

Ու պատմում էին նրանք. Անվերջ պատմում էին, օրերով գիշերներով պատմում էին XX դարի գազանութիւնները: Այժմ նրանք չը կան. այժմ զոհերը մտել են կեանքի խորշերի մէջ, իրանց չարատանջ գլուխների համար տեղ ու դադար են գտել: Բայց այժմ էլ աչքերիս առջևից չեն հեռանում այդ յուսահատ, վշտահար դէմքերը, այժմ էլ լսում եմ նրանց ձայնը, յուզմունքի, բողոքի, գանգատների կծու շեշտերից բեկբեկվող այդ ձայնը...

Բայց այդ յուսահատութեան ծովի մէջ կայ և մխիթարութիւն: Զարհուրելի էր նա, բայց դարձեալ մխիթարանք էր: Մխիթարվում էին, որ նաւթահանքերը ոչնչացրված են... Բագուի միլիօնները մի քանի օրում հող ու մոխիր դառած—ահա ինչ էր մնում օգոստոսեան օրերից իբրև միակ փոքր ի շատէ յուսատու բան: Դա անխնայ հարստահարվող աշխատանքի չարախնդացութիւնը չէր կապիտալի մոխրակոյտերի վրա: Ո՛չ, ինչ չարախնդացութիւն: Ինքը, աշխատանքը ամենից շատ էր փնասվել բոցերի մէջ: Հարիւրաւոր արիւնոտ դիակներ էին մնացել այնտեղ, հազարաւոր, բիւրաւոր մարդիկ, աշխատաւոր մարդիկ, այնտեղ կորցրել էին իրանց արիւն-քրտինքով ձեռք բերած բարօրութեան վերջին մնացորդները:

Եւ դարձեալ մխիթարվում էին այդ զրկվածները: Ինչո՞ւ:

Դատում էին այսպէս: Նախիջևանի գաւառը, Շարուրը, Զանգեզուրը, Շուշին արիւնով ողողվեցին: Բայց ո՞վ է հետաքրքրվում թէ այնտեղ ինչ ժողովուրդ կայ, ինչ աղէտ է իջել նրա վրա: Բարբարոսութիւնն այնտեղ անպատիժ մնաց: Միայն զոհերի թւեր, միայն սրտապատառ տեսարանների նկարագրութիւններ—և ուրիշ ոչինչ: Կարդացին, կը կարդան դեռ և կը մոռանան:

Բայց ահա վառվեց նաւթաշխարհը: Ա՜, սա արդէն ուրիշ բան է: Իրարանցում, տակնուվրայութիւն, ահագին աղմուկ: Կապիտալը վտանգված է. նա հարիւրաւոր կապերով կապված է բուրժուական հասարակութեան հետ և ամեն տեղ վայնասուն է բարձրացնում: Վնասների հաշիւը զարհուրելի է: Նա խօսեցնում է, նա ոտի է կանգնեցնում աշխարհի հզօրներին, իշխանութիւն ունեցողներին, նա սասանեցնող թնդիւններով անցնում է սրտասահման: Կարգադրութիւններ, ժողովներ, լրագրական աշխատակիցները վազում են նաւթային կրեսոսների մօտ, իրանց տեսակցութիւնները տպում են, արդիւնագործութիւնը ամեն տեղից յուսահատական աղաղակներ է բարձրացնում: Ամեն ինչ գուժում է տնտեսական մի դժբախտութիւն, որ բղխում է Բագուի այրված վիշկաներից: Պաշտօնական խոստումներ են անվում, իսկոյն, դեռ հրդեհների ծուխը չը վերջացած, արքունական նպաստների խօսք է սկսվում:

Ահա ինչն էր անմիտ գազանութիւնների զոհ դարձած ժողովրդի մխիթարութիւնը: Տեսնելով այն փոթորիկը, որ լրագրութեան մէջ, բօրսաներում, բարձր պաշտօնեաների ընդունարաններում բարձրացրել է այրված, տապակված կապիտալը, ամենքը յոյս էին տածում, թէ գոնէ այս անգամ կապիտալը իր թշուառութեան բուն պատճառները կորոնէ, գոնէ այս անգամ իր սեփական մեղքերը կը քաւէ, ոչ թէ յանուն պլտրուխտական գաղափարների—քա՜ւ և քա՜ւ, այդպիսի առաքինութիւն նա չէ ունեցել և չունի,—այլ սոսկ իր շահերի համար, իր փարթամութեան, իր ապագայ բախտի համար: Եւ բիւրաւոր մարդիկ, Բալախանի, Սաբունչի դաշտից սկսած մինչև Արաքսի ափերը, մտածում էին. ահա փնասված կապիտալը մեր սոսկալի դրութեան մասնակից է, նա էլ նոյն հարուածներն է ստացել, որոնցից մենք քարուքանդ ենք դարձել, աղքատութեան դուռն ընկել: Արդեօք մեզ չի՞ օգնի այդ ամենակարող իշխանաւորը: Արդեօք մեր փաստաբանը չի՞ հանդիսանայ աշխարհի առջև: Մենք ասում ենք, մենք աղաղակում ենք, բայց մենք ի՞նչ ենք: Արդեօք նա մեր թոյլ, չնչին ձայնը չի՞ բարձրացնի, չի՞ հաղորդի նրան ոյժ ու նշանակութիւն:

Ես լաւ յիշում եմ, Մինքենդի, Աղդամի և այլ տեղերի զարհուրելի տեղեկութիւնների տակ շուարած, մարդիկ լուռ իրար երեսին

էին նայում, լուր հարցնում էին, թէ ինչ յոյս, ինչ ճար է մնում, և այդ ժամանակ լսվում էին ձայներ—«նաւթագործները Պետերբուրգում»։ Նրանք կանեն. նրանք կօգնեն, նրանք կը հասկացնեն իշխանութիւն ունեցողներին, թէ այս ինչ քաղաքացիական պատերազմ է, որից կործանման է հասել ամբողջ Արևելեան Անդրկովկասը։

Ու սպասում էին նաւթագործների ժողովին։ Նա արդէն սկսվել է ֆինանսների մինիստրի նախագահութեամբ։ Գոնէ մի հասարակ բարեխօսութեան ակնկալածների սպասողութիւնը այժմ աւելի ևս լարված է, և ամեն օր հարցնում են՝ «ինչ լուր կայ Պետերբուրգից»։ Դեռ մի կողմ թողնենք երկիրը, ժողովուրդը։ Նաւթարդիւնաբերութեան տասնեակ հազարաւոր ստրուկները—բանւորներ, գործակատարներ և աշխատանքի ուրիշ տեսակ ծառաներ պահանջել են Պետերբուրգի ժողովից ուշադրութիւն դէպի իրանց դրութիւնը։ Սրանք, այս զրկվածները, այս հարստահարվածները, սպասում են թէ գոնէ այսուհետև իրանց կեանքը ապահովված կը լինի։

Եւ ահա Պետերբուրգի լրագիրները բերում են տեղեկութիւններ նաւթային գործիչների ժողովի մասին։ Ի՞նչ է իմանում սպասողների ամբողջ աշխարհը։ Կապիտալը և նրա հովանաւորները շատ լաւ են հասկանում իրար, երբէք նրանց մէջ տարաձայնութիւն չէ էլ եղել։ Առաջին ժողովում յայտարարվում է, որ արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչներին հրաւիրել են խորհրդակցելու միմիայն այն նպատակով, որ միջոցներ որոնվեն ոչնչացրած նաւթային գործը վերականգնելու համար, հասկացվում են զանազան արտօնութիւններ և օժանդակութիւններ—առանց տոկոսի կամ տոկոսաւոր փոխառութիւն, տարիֆների պակասեցում, կապալագնի զեղջում և այլ ֆինանսական հնարքներ։

Եւ այդ մասին ոչ մի կասկած չը թողնելու համար՝ ժողովի նախագահը այն էլ յայտարարեց, թէ արդիւնաբերողները չը պիտի երկար ու բարակ կանգ առնեն աղէտի պատճառների վրա։ Թէ ով է մեղաւոր, ինչ հանգամանքներից բղխեցին օգոստոսեան դէպքերը, տեղական ինչ պայմաններ ոչնչացրին արդիւնաբերութիւնը—սրանք հարցեր են, որոնց վերաբերմամբ չէ արգելվում ժողովականներին խօսք բաց անել, բայց պէտք է այս գլխից իմանալ, որ այդպիսի ճառեր միայն լսված կը լինեն ժողովի մէջ. Նրանք ոչինչ գործնական նշանակութիւն չեն ունենայ, նրանք միմիայն ակադեմիական դատողութիւնների արժէքը կունենան, և ուրիշ ոչինչ։

Նաւթագործները, ապագայ արտօնութիւնների և նպաստների յոյսով լցված, իսկոյն համակերպվեցին այդ առաջարկութեան։ Պատճառները իմանալ, պատճառները վերացնել հարկաւոր չէ։ Մեզ կը տան միջոցներ, մենք նորից կը սկսենք մեր գործը, նորից միլիոններ կը դարսենք։ Ուրիշ էլ ինչ կարիք կայ։

Պետերբուրգի պրոգրեսիվ մամուլը յանդիմանում է նաւթագործներին, որ նրանք չեն հասկանում թէ թողնելով ամեն ինչ նախկին դրութեան մէջ, չէ կարելի ապահով լինել, որ օգոստոսեան սարսափները չեն կրկնվի։ Բայց այդ յանդիմանութիւնը ո՞վ պիտի հասկանայ։ Երբ միանգամայն հարցը դրված է այդպիսի ուղղութեան մէջ, չէ՞ որ կապիտալիստը կը դատէ այսպէս. «Շատ հարկաւոր է գլուխ պատռել զանազան պատճառների վրա. եթէ կը կրկնվեն օգոստոսեան սարսափները, ինչը կարգելէ ինձ նորից արտասուք թափել իմ հովանաւորների առաջ, նորից արտօնութիւններ ու անտոկոս նպաստներ խնդրել»։

Կապիտալը նորից հաւատարիմ մնաց ինքն իրան։ «Наша Жизнь» լրագիրը զարմանում է, որ նախագահողի յայտարարութիւնը ոչ մի բողոք չը յարուցեց, ընդհակառակը, նաւթագործ Լիանօզօվ մեծ շնորհակալութիւն յայտնեց այն խնամքների համար, որոնց արժանանում է նաւթային արդիւնագործութիւնը։ Լռեցին նոյն իսկ այն ինժեներների ներկայացուցիչները, որոնք Բագւում վճռել էին աշխատութիւններ չը վերսկսել, մինչև որ կեանքի ու գոյքի ապահովութիւն չը ստեղծվի հանքերում։ Այս բոլոր երևոյթների մէջ զարմանալու բան չը կայ։ Եթէ ոչ ոք չէ ուզում բարձրացնել վարագոյրի գոնէ ծայրը, որպէս զի ցոյց տրվի կովկասեան արիւնոտ իրականութեան մի կտորն անգամ, այդ պարզապէս նրանից է, որ ամեն մէկը յոյս ունի թէ իր գլուխն էլ կը շոյէ արտօնութիւնների, նպաստների թաւիշեայ թաթիկը։ Միայն մի դասակարգ կայ, որ այդ թաթիկի տակ չէ մտնում—աշխատաւոր դասակարգը։ Բայց նա դեռ չէ մասնակցում ժողովին։ Նրա ներկայացուցիչները դեռ նստած են Պետերբուրգում և սպասում են թէ երբ իրանց էլ կը լսեն։ Բայց ո՞վ գիտէ, նրանց ասելիքները «ակադեմիական նիւթ» չեն դառնալու, արխիւների մէջ պահվելու համար…

Այո՛, օգոստոսեան դժբախտ օրերում կար այն ցաւալի մխիթարութիւնը, թէ գոնէ Բագուն կը հարկադրէ դարման գտնել։ Այժմ այդ մխիթարութիւնն էլ օդն է ցնդվում։

Բագուի կրակները դարման անում են, բայց միայն այն ուժին, որ տիրել է, որ Բագուն է ստեղծել, որ աշխատանքի դժոխքի մէջ բիւրաւոր մարդկանց կեանքն է այրում։

Միայն այդ ուժը։ Միայն նա է փրկվում կործանումից։

Մնացածը—ոչնչութիւն…

Լ.

ՄՏՔԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

III

Վերջին աղէտները, որոնք այնքան անակնկալ կերպով, կամ ինչպէս մեր կլասիք պատմագիրները կասէին, «ի յեղակարծում ժամու» պայթեցին մեր գլխին, երբ մենք քնած էինք, բնական է, սաստիկ յուսահատութիւն են առաջ բերել մեր հայ ժողովրդի ուշիմ և իմացական դասի մէջ, ներշնչելով այն համոզմունքը, թէ մենք, հայերս, մի բուռն ժողովուրդ, անկարող ենք դիմանալ մի վայրագ ուժի, որ ահեղ է ոչ միայն իր թւով, այլ իր այն աշխարհահայեացքով, ծնունդ դարերի կենցաղի, թէ ուժը սրի մէջ է, թէ յաղթութիւնը նրանն է, ում ձեռքին սուր և ֆիզիքական ուժ կայ։

Մի կողմից ահա ձեզ մի ժողովուրդ, որ դարերով երազում էր գտնել մի այնպիսի իշխանութիւն, որի հովանու տակ կարողանար ապրել խաղաղ, զարգանալ և աճել հանդարտ աշխատութեան մէջ, իր ճակատի քրտինքով, իր ձեռքի հալալ վաստակով ձեռք բերել իր բարեկեցութիւնը, սրել, ընդարձակել իր ընդունակութիւնները, ձիրքերը, տաղանդը կուլտուրական խաղաղ, ազատ մրցման մէջ և մօտ միադարեան դժնդակ յամառ, տոկուն աշխատութեամբ կարողացել էր հասնել իր բաղձալի նպատակին—միւս կողմից ահա ձեզ մի այլ տարր, որ մնալով նոյն վիճակում, որի մէջ ապրում էր 100 տարի առաջ, չէ կրել ոչ մի յեղաշրջումն իր աշխարհահայեացքի, կեանքի կոպիտ և վայրագ ըմբռնողութեան մէջ, համարում է կեանքի բարեկեցութեան գլխաւոր պայման բռնութիւնը, ուժի, սուրը և ֆիզիքական տիրապետութիւնը։

Հնարաւորութի՞ւն կայ ապրել այսպիսի պայմանների մէջ. յոյս կայ, որ նախկին խաղաղ, կուլտուրական կեանքը կը շարունակվի. յոյս կայ, որ այդ անագորոյն կռիւը, որ հրապարակել է վայրագ ուժը՝ խաղաղութեան ու կուլտուրայի դէմ, կը դադարի։ Եւ ո՞վ կը յաղթանակէ. վայրագ ուժը թէ խաղաղ, կուլտուրական ուժը։

Մենք 300 միլիոն ենք երկրագնդիս երեսին—սպառնում են նրանք և կարող ենք ձեզ ջնջել մեր ուժով։

Այդ կերպ խօսողներին, այդպիսի սպառնալիք մեր գլխին կարդացողներին, յուսահատութեան և լքման մատնված հայ ժողովրդին, ահա ես ինչ կը պատասխանէի։

Եւ նրանց առաջը կը դնէի այն դեվիզը, որ հռչակեց այս սեպտեմբերի 12-ին (ն. տ.) Բելգիայի Մօնս քաղաքում գումարված մի համաշխարհային կօնգրէս, մօնդիալիզմի (աշխարհականութեան, կօնգրէսը (congres du mondialisme), այն է «Mieux faire pour mieux vivre»—«Լաւագոյն ապրելու համար լաւագոյնը անել»։

Մօնդիալիզմի կօնգրէսի բացումը քաղաքակիրթ և արդիւնաբերական աշխարհի բոլոր ազգերի տօնախմբութիւնն էր, որովհետև այդ կօնգրէսը ի լուր աշխարհի հռչակեց, թէ գոյութեան տագնապալի կռւի մէջ յաղթող է հանդիսանալու ոչ ուժը, այլ խելքը, բանականութիւնը, ընդունակութիւնը և ձիրքը։ Այն ազգերն են յաղթանակելու, այն ազգերն են կարողանալու շարունակել իրանց գոյութիւնը, որոնք ձգտելու են նուաճել երկիրը խաղաղ, ֆինանսական և արդիւնաբերական ճանապարհով։ Մարդկութեան առաջ ամենամօտ ապագայում մի մեծ կռիւ կայ, մտքի և պրոգրէսի ահեղ կռիւ. ժամանակակից մարդասպան պատերազմները, որոնք այնքան արիւն և արտասուք առաջ բերին, կը չքանան և նրանց տեղը կը թագաւորէ ընդհանուր խաղաղութիւն. ազգերը եղբայրօրէն ձեռք կը մեկնեն իրար և ընդհանուր խաղաղական ջանքերով առաջ կը քշեն ապագայ սերունդները դէպի պրոգրէս և երջանկութիւն։ Եւ վայ եկել տարել է այն ազգին, որ չի կարողանայ, կամ պատրաստ չի լինի ընթանալ այդ խաղաղասէր հակառակորդի հետ, որ չի կարողանայ մտքի և պրոգրէսի այդ ահեղ պայքարի մէջ քաղել իր համար ամենից շատ գործնական օգուտ։

Եւ կօնգրէսի նպատակն էր գծագրել այն յատակագիծը, որով ազգերը պէտք է խաղաղ և ֆինանսական, արդիւնաբերական ճանապարհով գրաւեն, նուաճեն երկրագունդը։ Այդ նուաճողական խաղաղ արշաւանքի մէջ ամեն մի ազգ, որքան էլ նա փոքր լինի, բայց եթէ օժտված է կուլտուրական ձիրքերով, զէնքերով, կարող է իր տեղը գրաւել։

Հարկաւոր է միայն, որ նա այժմեանից, առանց րոպէ կորցնելու, պատրաստվի այդ կռւի համար, լարի իր բոլոր բարոյական և մտաւոր յոյժերը, զինաւորվի բոլոր այն միջոցներով, որոնք անսայթաք կերպով կը հասցնեն նրան նպատակին, այն է կը կանգնեցնեն նրան այն ազգերի շարքում, որոնք պատրաստված կը լինեն կուլտուրապէս, տնտեսականապէս նուաճել երկիրը։

Տնտեսականապէս աշխարհս նուաճելու միջոցներից ամենագլխաւորը կօնգրէսը համարում է ստորին, միջնակարգ և բարձր նոր տեսակի դպրոցների հիմնարկութիւնը, որոնց նպատակն լինի պատրաստել մատաղ սերունդը՝ աշխարհականական քաղաքականութեան մեծ իդէաների համար։ Այդ դպրոցներում պէտք է այդ նպատակով աւանդվեն երկիրների և ազգերի աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնը, տեխնիկան և լեզուները։

Ուրեմն կուլտուրական զարգացումը, տեխնիքական ուսումն ստանալը համարվում է միակ ապահով միջոց գոյութիւնը պահպանելու և ազգերի շարքում պատուաւոր տեղ գրաւելու համար։ Նա, որ կը շարունակէ ապրել հին ձևով, յոյս դնելով թրի, սրի բռնութեան և ֆիզիքական ուժի վրա, նա անկարող կը հանդիսանայ մրցելու մտքի և պրոգրէսի ահեղ կռւի մէջ իր դրացիների հետ և անկասկած կանհետանայ ու ասպարէզը կը թողնէ ընդունակ մրցակիցներին։

Մենք հայերս թւով քիչ ենք, բայց կարող ենք մրցել, եթէ զինվենք կուլտուրայով, տեխնիքական ուսումով։

Մենք ձեռք ենք բերել արդէն սեփական ժողովրդական—ծխական դպրոցներ ունենալու իրաւունքը. դնենք այդ դպրոցներում ուսումը նպատակայարմար, ռացիօնալ հիմունքների վրա, պատրաստենք այդ դպրոցներում մեր մատաղ սերունդը այնպէս, որ նա ընդունակ լինի մրցել պայքարի մէջ մտքով, ուսմամբ, գիտութեամբ և մենք կարող ենք յոյս ունենալ, որ վայրագ, կոպիտ ուժը չէ կարող յաղթահարել մեզ։

Այդ բաւական չէ. հայերս, իբրև Կովկասի քաղաքացիներ, պէտք է կուլտուրական մրցման համար միանանք մեր դարևոր, պատմական և կուլտուրական անցեալով մեզ հետ շաղկապված, քրիստոնէական աշխարհայեացքով մեզ ազգական և մտերիմ՝ վրացի ժողովուրդի հետ։ Համերաշխ, միահամուռ ջանքերով մենք կարող կը լինենք դէմ դնել վայրագ, կոպիտ ուժին։ Եւ պէտք է միանանք ոչ թէ վայրագ, կոպիտ ուժը ներկայացնող թուրք տարրը ջնջելու համար. ոչ, այլ աշխատելու, որ այդ տարրը ևս հաղորդակից անենք կուլտուրային, նրա մէջ ևս սերմանենք, արմատացնենք այն համոզմունքը, այն աշխարհահայեացքը, թէ փրկութիւնը, բարեկեցութիւնը, երջանկութիւնը՝ միայն բարոյական, մտաւոր և տնտեսական զարգացման մէջն է։

Շահրիար

ԽՕՍԵՆՔ ԱՆԿԵՂԾՕՐԷՆ

II

«Հայաթ»-ը հարցնում էր հեգնութեամբ. ո՞ւր են ձեր Աբդուլլահ Ջէվդէթները. ինչո՞ւ նրանք չեն ուղղում Կովկասի հայերին խաղաղութեան և համերաշխութեան կոչ։ Մենք բացատրեցինք, թէ ինչպէս շուտ է մոռանում թուրք լրագիրը դեռ երէկվայ, այսօրվայ թարմ փաստը, թէ ինչպէս հայ Աբդուլլահ Ջէվդէթների կոչը ո՛չ միայն չէ հանգստացրել թուրք ազգաբնակութեան, այլ և այս վերջինի ձեռքում դարձել է մի զէնք հայ խաղաղ ժողովուրդի դէմ։

«Հայաթ»-ի վարիչները եթէ ճշմարտութիւնը ուրանալու, կամ դիտմամբ նրան չը տեսնելու մտաւոր հակում ցոյց չը տային, մենք կարող էինք բազմաթիւ փաստեր և ապացոյցներ փռել նրա առաջ, փաստեր և ապացոյցներ, որոնք վճռապէս հաստատում են, թէ հայ ժողովուրդը ցանկացել է և ցանկանում է խաղաղ ապրել, իր ձեռքերը չարիւնոտել եղբայրասպան, հակամարդկային կռւով։

Վերցրէք Կովկասի հայ մամուլը։

Բագուի դէպքերի առաջին օրերից սկսած «Մշակ» լրագիրը անդադար կոչեր է արել խաղաղութեան համար։

Մենք ինքներս, դեռ ևս փետրվարեան արիւնոտ դէպքերից անմիջապէս յետոյ, բարձրաձայն աղաղակել ենք «Մուրճ»-ում, որ հայ ժողովուրդը ոչինչ չունի թուրք ժողովուրդի դէմ, որի հետ դարերով ապրել է խաղաղ ու եղբայրաբար, որ հայ ազգը Թիւրքիայում միշտ բարեկամ է եղել թուրք ազգին, որին ծառայել է տնտեսական, բարոյական, իմացական գործունէութեան բոլոր ճիւղերում, որ մի հրէշաւոր սուտ, մի սարսափելի սխալ է կարծել, որ հայը աշխատում է ուրոյն իշխանութիւն, թագաւորութիւն ձեռք բերել և կործանել թուրք պետութիւնը. որ նրա բողոքի պայթիւնները ձգտել են միմիայն օսմանեան. կործանարար և անխուսափելի կերպով ըմբոստութեան մղող ռէժիմի բարելաւման, ռէժիմ, որից տուժում է հաւասարապէս, թէ իշխող և թէ հպատակվող տարրը, և որի պատճառով օսմանեան հսկայ կայսրութիւնից ողորմելի բեկորներ է միայն մնացել. և այդ բոլորի իբր եզրակացութիւն, մենք թախանձագին խնդրել, պաղատական կոչ ենք կարդացել Կովկասի թուրք մամուլի գործողներին, ինտելիգենտներին, որ բաց անեն իրանց աչքերը, տեսնեն թուրք ցեղի իսկական թշնամին—այն է սուլթական ռէժիմը, անկեղծօրէն հաւատան, որ հարստահարված, արիւնաքամ եղած հայ ժողովուրդը՝ տառապանքի մէջ եղբայրացած է նոյնքան հարստահարված, արիւնաքամ եղած, թուրք ժողովուրդի հետ, և ցանկանում է նրա կամ նրա գիտակից տարրերի հետ, ձեռք ձեռքի, յանուն ընդհանուր հայրենիքի բարօրութեան, կռւել ընդհանուր թշնամու դէմ։

Բայց այդ կոչը, նոյնքան ուշադրութեան արժանացաւ, որքան նախորդները։

Գիտեմ, որ թուրք նացիօնալիստները հայերին չեն ներում այն քայլը, որ նրանք արել են դիմելով եւրոպական պետութիւնների օգնութեան, որպէս զի վերջ դնեն իրանց մարտիրոսութեան։

Բայց ասացէք խնդրեմ, ինչպէս անէին հայերը. Նրանք դիմել են Բ. Դրան՝ աղերսելով պաշտպանութիւն քիւրդ հրոսակախմբերի, կառավարական անարժան պաշտօնեաների հարստահարութիւնների դէմ։ Բ. Դուռը սիստեմատիքաբար փակել է իր աչքերն ու ականջները, չէ ուզեցել լսել արդարացի պահանջներն ու խնդիրքները։ Տառապող հայը դիմել է և թուրք ժողովուրդին՝ բայց այս վերջինը բռնաւորի կողմից տգիտութեան և մոլեռանդութեան մէջ պահված՝ չէ աշխատել թեթևացնել իր դարաւոր հարևանի ծանր լուծը, ընդհակառակը նա կոյր գործիք է դարձել անլուր բարբարոսութիւնների, օրերով, շաբաթներով, ամիսներով կոտորել, թալանել, հրդեհել է։

Հայ ժողովուրդը դիմել է և թուրք գիտակից տարրերին. բայց նրանք էլ անզօր են հանդիսացել սրբելու հայի արիւն արցունքը։

Ասացէք, ինչ անէր ամեն կողմից յուսահատ, արիւնաթաթախ հայը. ինչ անէր, երբ նրան մերժում էին այն՝ ինչ չէր զլացվում ամեն գործարանաւոր էակի, ապրելու իրաւունքը։

Էլ ո՞վ էր մնացել, որ հայը՝ իր յաւիտենական նահատակի գլուխը չը խփէր նրա դրան սեմերին—թուրք կառավարութիւն, ժողովուրդ, ինտելիգենցիա։ Ու, իբրև վերջին յոյս, գերագոյն ապաւէն, դիմեց Եւրոպային։

Եւ ո՞վ մարդկային սիրտ ունի, առողջ ուղեղ՝ հային չի մեղադրի իր այդ հարկադրված քայլի համար։

Բայց միթէ Եւրոպային դիմելը հայերի համար մի յանցանք է։

Եթէ դա մի յանցանք է, նոյնը գործել են և թուրքերը, օսմանեան հայրենիքի զաւակ թուրքերը։ Եթէ ո՛չ ամեն ինտելիգենտ թուրքի, գոնէ «Հայաթ»-ի երկրորդ խմբագիր Հիւսէյն Զադէին պէտք է աւելի քան յայտնի լինի, որ յուսահատված՝ Թիւրքիան անխուսափելի կործանման առաջնորդող Չարիքի յարատեւութիւնից, Երիտասարդ Թիւրքերը, օսմանեան հայրենիքի այդ հեռատես պաշտպանները ուրիշ ճար չեն գտել, բայց եթէ դիմել Եւրոպայի միջամտութեան, որպէս զի յանուն մարդասիրութեան, յանուն արդարութեան անմիջապէս դադարէ այն Չարիքը, որը յամրօրէն, բայց հաստատօրէն տանում է Թիւրքիան կործանման։

Ուրեմն երբ իրանք Թուրքերը դիմում էին Եւրոպային, փրկելու համար իրանց հայրենիքը, ստեղծելու համար տանելի կեանք, ի՞նչ խղճով, մարդկային բանականութեան ո՞ր օրէնքով կարելի պիտի լինէր դատապարտել հայերին։

Բայց կայ և աւելին։ Օտարի օգնութիւնը խնդրող հայերի գլխին չանթեր տեղացող նոյն մահմեդական, Թուրք ազգաբնակութիւնը չէ՞, որ իր իրաւունքների պաշտպանութեան, իր պահանջների բաւականութեան անունով, այդ նպատակով, դիմեց նոյն միջոցին։ Ռուսաստանի մահմեդականները չէ՞, որ դիմեցին եւրոպական բոլոր պետութիւններին բողոքելու համար ռուս բիւրօկրատիայի հարստահարութիւնների դէմ։ Եթէ հայերին կարելի էր մեղադրել, որ նրանք Եւրոպային դիմեցին Թիւրքիան կործանելու, պատառ պատառ անելու համար, նոյն յանցանքը պէտք է բարդել և իրանց՝ մահմեդականների վրա։ Բայց մենք այդ դիմումների վրա չենք նայում իբրև Թիւրքիայի կամ Ռուսաստանի կործանման դիտաւորութեան վրա, այլ նրանում տեսնում ենք բողոքի մի պարզ արտայայտութիւն, յուսահատված ժողովուրդի կոչը դէպի արդարութիւն, մի տեսակ միջոց՝ հրաւիրելու ճնշողը՝ աւելի մարդասիրութեամբ վարվելու ճնշվողի հետ։

Բայց միթէ հայերին անարգար կերպով ամբաստանողները նոյն դրութեան մէջ պէտք է գտնվէին, իրանց ամբաստանութեան անհիմն լինելը ըմբռնելու համար... եթէ սակայն ըմբռնել են...

Տ. Զաւէն

ԴԱԴԱՐԵՑԷՔ ԳՐԳՌԵԼՈՒՑ

Մենք ցաւով պէտք է արձանագրենք, որ Բագվի մամուլի օրգաններից երկուսը, որոնք հրատարակվում են մի և նոյն անձանց ղեկավարութեամբ, այն է «Каспій» և «Հայեաթ» լրագիրները, չեն դադարում ակնյայտնի յերիւրված և ստայօդ տեղեկութիւններով գրգռել մահմեդական ժողովրդին հայերի դէմ։

Այդ երկու լրագիրների աչքին փուշ է դարձել այն վերաբերմունքը, որ պարսից կառավարութիւնը, իր վեհապետ Շահի հրամանների համաձայն, ցոյց է տալիս հայերին, միջոցներ է ձեռք առնում, որ Պարսկաստանում հայերի և պարսիկների բարի դրացիական յարաբերութիւնները չը խախտվեն։

«Каспій» լրագիրը իր № 184-ի մէջ հրատարակել է իր թղթակցի երկու նամակները, գրված Էնզելիից և Ռաշտից։ Առաջին թղթակցութեան մէջ ասված է, որ երբ Էնզելիում, երբ Շահը ոտք կոխեց պարսկական հողի վրա, սադրազամը յայտնեց Նորին Մեծութեան, որ նրա բագաժների մէջ գտնվել է մի հակն, ուղղված Էնզելի տեղական մի պատուաւոր հայի անունով (ակնարկ Թումանեանցի վրա). երբ այդ հակն բացել են, գտել են հրացաններ, փամփուշտներ և այլն։ Լսելով այդ զեկուցումը, Շահը որ պէտք է մի քանի օր մնար Էնզելիում, փոխե՜լ է մարշրուտը և գնացել ուղղակի Ռաշտ։ Այդպիսով Էնզելին որ մեծ և շքեղ պատրաստութիւններ էր տեսել, զրկվել է իր վեհապետին տեսնելու բախտից։ Շահի հրամանով, Էնզելիում հայերի տները խուզարկել են և գտել են բազմաթիւ զէնքեր և ուրիշ ռազմամթերք։ Հարցաքննութեան ժամանակ հայերը յայտնել են, որ նրանք, վախենալով մուսուլմանների յարձակումից, պատրաստվել են ինքնապաշտպանութեան համար։

Արդ, այս բոլորը «Каспій» լրագրի թղթակցի վառ երևակայութեան զառանցանքն է, դիտմամբ յերիւրված զրպարտելու հայերին, և ակնարկներ անելու, թէ երբ նրանք նոյն իսկ Շահի կեանքի դէմ կամեցել են փորձ անել, թէ նրանց պատճառով Էնզելիի ժողովուրդը զրկվել է Շահին տեսնելու և ընդունելու բախտից։

Որպիսի՜ չարագործութիւն։

Երկրորդ թղթակցութիւնը, Ռաշտից, յերիւրված է նոյն չարամիտ նպատակով—գրգռել մուսուլմաններին հայերի դէմ և նրանց դուրս բերելու իբրև դաւադիրներ և դաւաճաններ։

«Երբ Շահը հասաւ Ռաշտ, ասում է անխիղճ թղթակիցը, հայերը պատրաստել էին հոյակապ կամար, բայց Շահը չանցաւ այդ կամարով։ Առ հասարակ Շահը այս անգամ կատարեալ անուշադրութեամբ վերաբերվեց հայերին։ Հայերը սաստիկ տխրեցին և անիծում են արտասահմանեան հայ կոմիտետների տերրօրիստական գործունէութիւնը։ Հայ կապիտալիստները վերջերս կորցրել են իրանց կրեդիտը և վստահութիւնը Ռաշտի ռուսաց բանկում»։

Ապա թղթակիցը ամբողջ առասպելներ է յերիւրում, թէ ինչպէս Բագվի խեղճ մուսուլմանները, փախչելով այդտեղի հայերի ձեռքից, եկել են Էնզելի և Ռաշտ խաղաղ աշխատանք գտնելու, իրանց կեանքը փրկելու, բայց, ո՜վ սարսափ, նրանք, Բագվի մուսուլմանները, այդ մուսուլման քաղաքներում էլ ենթարկվում են հայերի հալածանքին և ինտրիգներին. այդտեղ էլ, այսինքն 70,000 բնակիչ ունեցող Ռաշտում և 25—30,000 բնակիչ ունեցող Էնզելիում, ուր հայերի թիւը երկու հարիւրից չէ անցնում, այդ չարագործ հայերը զբաղված են դաւադրութիւն սարքելով մօտ 100,000 մուսուլմանների դէմ. ամեն օր զանգակները տալիս են, հաւաքվում են մի տեղ, երկար, ձիգ ժամերով խորհրդակցում են և շարունակ արտասահմանից զէնք են ստանում։ Եւ թղթակիցը նորից յերիւրում է Թումանեանց տան մասին զրպարտութիւնը, թէ երբ նրանք Շահի բագաժների մէջ դրած են եղել զէնքեր, թէ Շահը, իմանալով այդ, սաստիկ զայրացել է նրանց դէմ և այն բարեհաճ ուշադրութիւնը, որ Թումանեանցները առաջ վայելում էին Շահի և կառավարչական շրջանների կողմից, այլ ևս ջնջվել է։ Բացի դրանից Շահը մերժել է ընդունել հայերի հաւատարմութեան ուղերձը։

Այս մի և նոյն թղթակիցը մի քանի ժամանակ առաջ ստախօսել էր, թէ Շահը չընդունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ուղարկած պատգամաւորութիւնը։

Արդ, այս բոլոր յերիւրանքների մէջ մի կաթիլ ճշմարտութիւն անգամ չը կայ։ Յայտնի է, որ Շահի առաջին կարգադրութիւններից մինը, հէնց որ ոտք կոխեց պարսկական հողի վրա, Էնզելիում, եղել է խիստ հրամաններ արձակել, որ հայերի պաշտպանութեան համար ամեն միջոցներ ձեռք առնվեն և կարգը, անդորրութիւնը խանգարողները խստիւ պատժվեն։ Յայտնի է, որ Շահը Բալաջարի կայարանում ընդունեց Կաթողիկոսի պատգամաւորներին և սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեց. յայտնի է, որ երբ Էնզելիում գեներալ Կախանօվսկին զեկուցեց Նորին Մեծութեան գեներալ Շիրինկինի հեռագիրը այն մասին, որ հայերը ամենևին չեն կոտորել Շուշում 20 պարսահպատակ աշակերտներ, Շահը սաստիկ ուրախացաւ, որովհետև նրան հաւատացրել էին, թէ հայերը գործել են այնպիսի հրէշաւոր ոճիր։

Ինչ ասել կուզի, որ Թումանեանցներին վերաբերեալ լուրերն էլ չարամիտ սուտեր են, ինչպէս փաստերով ապացուցել է այդ առևտրական տան կողմից նրա գլխաւորը՝ Ս. Թումանեանցը իր հերքումով, որ տպված է նոյն «Каспій» լրագրի № 186-ում։ Շատ ճիշտ է նկատել պ. Ս. Թումանեանցը, որ իրանց հայրենիքի—Պարսկաստանի կառավարիչ շրջանների ուշադրութիւնը դէպի իրանց երբէք չէ եղել «Каспій» լրագրի թղթակիցների գործունէութեան պտուղ և նրանց պրօվակատօրական խլրտումներով երբէք չէ կարող խախտվել Նորին Մեծութեան Շահի դէպի իր հաւատարիմ այդ հայ հպատակները երկար տարիներից ի վեր տածած վստահութիւնը և գթած ուշադրութիւնը։

Բաւական է, պարոններ, դադարեցէք սուտեր յերիւրելուց. դադարեցէք գրգռելուց մի ազգութիւն միւսի դէմ։ Ով կարող է հաւատալ, որ 200 հոգի հայեր, ցրված 100,000 մուսուլմանների մէջ, մտածեն սպառնալ դրանց կեանքին։ Յիշեցէք, որ դուք կոչված էք, թէև անարժանաբար, ծառայել քաղաքակրթութեան, մամուլի միջոցով։

Հ. Ա.

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

«Новости» լրագրում կարդում ենք.

Մեր թղթակիցներից մէկից մենք ստացանք հետևեալ տեղեկութիւնները Մօսկվայում տեղի ունեցած դէպքերի մասին։

Երէկ ամբոխը, որի մէջ քիչ չը կային ուսանողներ, կարմիր դրօշակներ բարձրացրած և «Մարսէլիօզ» երգելով, անցաւ Բրօննայա փողոցով, Տվէրսկօյ բուլվարով դէպի Ստրաստնայա հրապարակը։

Այդտեղ ամբոխը հանդիպեց ժանդարմներին։ Ժանդարմների ուղղութեամբ մի քանի անգամ հրաձգութիւն եղաւ։ Երեկոյեան մօտ 7 ժամին ժանդարմների օգնութեան եկան դօնեան երկու հարիւր կօզակներ և ռօստօվեան գրենադէրների երկու վաշտ։ Եկած զօրքերը կանգնեցին Պուշկինի արձանի դիմաց, բայց կրակ անելու թոյլտուութիւն չը ստացան։ Ամբոխից հանդէս եկան հռետօրներ և սկսեցին մեծ մասամբ քաղաքական բնաւորութիւն ունեցող ճառեր արտասանել, Ապա ամբոխը մի քանի առանձին խմբերի բաժանվեց և սակաւ առ սակաւ ցրվեց։

Յերեկվայ 5 ժամին տպարանական բանւորների ամբոխը մօտեցաւ այն տանը, ուր գտնվում է «Русское Слово» լրագրի տպարանը, կոտրեցին դռները, մտան տան ներսը, ջարդեցին տպարանի և խմբագրատան ապակիները, սակայն յետոյ կօզակների և ժանդարմների ջանքերով ցրվեցին։ Նոյն այդ ժամանակը Ստրաստնայա հրապարակի վրա ժանդարմների զօրաբաժինը դիմաւորվեց քարէ կարկուտով։ Տեղի ունեցան հատ հատ հրաձգութիւններ։ Գնդակներից մէկով ընկաւ ժանդարմների խմբի հրամանատար ռոտմիստր Վէլիչկօվսկին, որ շատ ծանր կերպով վիրաւորվեց։ Ամբոխը ուզում էր խուժել դէպի ընկածը, բայց այդ ժամանակ, ուսանողական համազգեստ ունեցող անձանց մի ոչ—մեծ խմբակ խուժեց դէպի ռոտմիստր Վէլիչկօվսկին, յետ մղեց ամբոխին և ժանդարմներին, կառքը դրեց վիրաւորին և իր պահակախմբով ուղարկեց զօրանոցները։

Այդ իրարանցման մէջ վիրաւորված են 12 գօրօդօվոյներ մասամբ քարերով, մասամբ ատրճանակներով։ Զինւորական ույժի ճնշման տակ ամբոխը ցրվեց, իսկ մասամբ յետ մղվեց դէպի Կարետնի փողոցը։ Երեկոյեան մօտ Տվէրսկօյ բուլվարի մօտ կանչվեցին զօրքեր և կազակներ։ Կազակների երկու գունդ անընդհատ շարքով շարվեցին Ստրաստնայա հրապարակի շուրջը և բուլվարի երկարութեամբ, իսկ չորս հետևակ գնդեր դիմաւորեցին Ստրաստնայա վանքի պատերի մօտ։ Ժողովուրդը, որ մեծ մասամբ բաղկացած էր բանւորներից և ուսանող երիտասարդութիւնից, միաձոյլ պատի պէս կանգնած էր բուլվարի մայթերի վրա. Փորձեր եղան ճառեր արտասանելու և այդ ճառերի մի մասը, այնուամենայնիւ, արտասանվեց։

Ինչպէս արդէն ասացինք, կողոպուտի ենթարկվեց «Русское Слово» լրագրի տպարանը։ «Моск. Листокъ» լրագրի բնակած տան բակում բանւորների ընդհարում տեղի ունեցաւ։ Հեռախօսով կանչվեցին գօրօդօվոյներ, որոնք խաղաղացնելու ձեռք զարկին։ Արդիւնքն այն եղաւ, որ 40-ի չափ գօրօդօվոյներ աւելի կամ պակաս ծանր վէրքեր ստացան։

«Моск. Листокъ»-ի բակում քարով գլխին թեթև վէրք ստացաւ նոյն լրագրի խմբագիր պ. Իվանօվը։ Ժամանած երկու խումբ կազակները ցրվեցին ամբոխը։ «М. Лист.»-ի տպարանի մեքենաները չը փչացվեցին։ Գրաշարական բաժնում տառերը կասսաներից հանեցին և դուրս թափեցին։

Այդ դէպքից յետոյ Մօսկվայի գեն.-նահանգապետն կարգադրեց զօրքեր ուղարկել քաղաքի բոլոր լրագիրների տպարանները. գնացին դրագուններ, կազակներ և ժանդարմներ։

Դրագունների այն էսկադրօնը, որ գնում էր «Русскій Листокъ»-ի խմբագրութիւնը և տպարանը գտնված տունը, Նիկիտսկի բուլվարի վրա ենթարկվեց մի քանի գնդակի և քարերի կարկուտի։ Այդտեղ սպանվեց մի ունտեր-օֆիցեր և վիրաւորվեցին մի քանի զինւորներ ու ձիեր։

—Այսօր, ցերեկվայ ժամը 4-ին, Տվէրսկօյ բուլվարում ոտի տակ տրորվեցին մի կին և մի կազակ օֆիցեր, որը ձիից վայր ընկաւ։ Պուշկինի արձանի մօտ հաւաքվեց ամբոխը.— Նրա միջից ուսանողի զգեստով մէկը բարձրացաւ արձանի վրա և ուզում էր ճառ խօսել, բայց սահեց, վայր ընկաւ գետին և, ինչպէս երևում է, խիստ վիրաւորվեց։

—Այսօր բանւորները հաւաքվեցին Դեվիչի դաշտում, Հին Բասմանի հրապարակում, Երկաթուղու կամուրջի մօտ և Ստրաստնի բուլվարում։ Բանւորներից ընտրվեց մի պատգամաւորութիւն, որը գնաց քաղաքապետի մօտ և խնդրեց, որ բանւորներին թոյլատրվի ժողով անել և պարզել իրենց դրութիւնը։ Քաղաքապետը, թոյլատրելով ժողովը, խորհուրդ տուեց ժողովատեղի համար դիմել քաղաքագլխին, իսկ այս վերջինը թոյլատրեց ժողովվել քաղաքային դպրոցներից մէկում։ Ժողովը կայացաւ 25-ին և 26-ին։ Պատգամաւորները խօսք տուին իրանց հսկելու ժողովի կարգի վրա։ Մասնակցել են ժողովին 2000-ի չափ մարդ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 18-ին

Անկարելի է հաւատալ, որ ներկայ ծանր պայմաններում գտնուեն անտարբեր մարդիկ, որոնք ձգտումն չունենան այս կամ այն կերպ նպաստել ընդհանուր աղէտը մեղմացնելուն։

Մինչև այժմ ստացված նուիրաբերութիւնները չնչին են, խղճուկ։ Դարձեալ ըստ սովորականին ուղարկվում են ծոյլ-ծոյլ քանի մի կօպէկներ այս կամ այն խմբագրատունը։ Վերջերս սակայն պատահում է և ոչ սովորական նուիրաբերութիւն. ինչպէս՝ մի տիկին Թիֆլիսում վճռել է երկու ծառայի փոխարէն բաւականանալ մէկով և ծառային յատկացնելիք գումարը փնասվածներին նուիրել։

Աղէտի սկզբում հասարակական գիտակցութիւնը, բնականաբար, ենթարկվելով ճնշման, անկարող էր անմիջապէս կենտրօնանալ ու նպատակայարմար կերպով օգնութեան հասնել։ Փոքր առ փոքր ընդելանալով սոսկալի իրականութեան, արդէն ըմբռնում ենք, թէ որքան որ էլ աղէտը մեծ է, օգնել յամենայն դէպս հնարաւոր է։ Կարևոր է աշխատել հասարակական գործունէութեան լայն ուղիները բաց անել, ուր կարող լինէին գործել թէ բարոյապէս, թէ նիւթապէս ամէն դասակարգի մարդիկ։ Շատերը չը յարմարվելով, գոյութիւն ունեցող օգնութեան ձևերին, մի կողմն են քաշվում ոչինչ չանելով, թէպէտև բուռն ցանկութիւն ունեն ընդհանուր վիշտը ամոքելու։ Գործիչները պարտ են որոնել այդպիսիներին, որովհետև անշուշտ նրանց մեծ վիշտ պիտի պատճառէ ընդհանուր գործին կցորդ չը լինելը։ Չը պիտի արհամարհվի ամենաչնչին գործն ու օգնութիւնը։

Որպէս արձագանք այս մտքերին, կարդում ենք «Մշակում» պ. Լ-ի յօդուածը, որի մէջ յարգելի հեղինակը, փոքր համարելով գոյութիւն ունեցող օգնութեան ձևերը, առաջարկում է մի նորը, որ պիտի կրէ ընդհանուր և պարտաւորեցուցիչ օգնութեան կնիք. որպէս տուրք իւրաքանչիւր անհատ, առանց խտրութեան պիտի պարտաւորվի, ամսէ-ամիս որոշ գումար մտցնել հասարակական նպաստամատոյց սնդուկի մէջ։ Այդ համակրելի միտք է և միակ ելքը կանոնաւոր օգնութիւն հասցնելու։ Ցանկալի է, որ այդ առաջարկը չը մոռացվէր, այլ աւելի մշակվելով, գեղեցիկ կազմակերպութիւն ստանար և մի անգամ ընդ միշտ դիւրացնէր թէ օգնողների և թէ օգտվողների գործը։

Վաղուց է արդէն, որ խորթ են թւում մեր ականջներին և վիրաւորում մեր զգացմունքը բարեգործութիւն կոչված զանազան ծամածռութիւնները։ Վաղուց ժամանակ էր, որ մեզնից իւրաքանչիւրը ասէր. «Դէն ձգենք բարեգործութիւն, գթասրտութիւն և այլ այսպիսի հին մտքեր ու հասկացողութիւններ շահագործելը։ Հրապարակ հանենք միայն պարտաւորութիւնը, ընդհանուրի պարտաւորութիւնը»։ Մենք միայն մեր սեպհական ույժերով պիտի աշխատենք ձեռք բերել մեր կորցրած բարօրութիւնը. փորձութեան այս օրերում զգում ենք աւելի սուր, որ «տարրերէն չը կայ յոյս»։ 1892 թ., երբ Ռուսաստանում սով էր տիրում, գաւառական մի քաղաքում ռուս աստիճանաւորների կանայք հայոց թաղերում թէ տներից, թէ խանութներից դրամ էին ժողովում, ամենուրեք գտնելով հայերից սիրալիր պատրաստակամութիւն օգնելու։ Սակայն մենք չենք կարող այդ անել, մի գուցէ հանդիպենք սառը անտարբերութեան. արդէն շրջապատը այդ պարզ ցոյց է տալիս։ Այսպէս, ուրեմն, չարհամարհենք մեր փոքր ույժերը. աւելի քան դատապարտելի է օգնութիւն հայցել միայն հարուստներից։ Անհրաժեշտ է առանց յետաձգելու ձեռնարկել նոր օգնութեան ձևին։ Հեռւում երևում է սովը իր սարսափելի հետևանքներով։ Մեր երևակայութեան մէջ պատկերանում են մօտիկակիցների սարսափահար տանջալից դէմքերը. պիտի մեղմենք նրանց վիշտը. նրանց տանջված սրտերում չը պիտի կոշտեր առաջանան։ Թէ մասնաւոր նամակներից, թէ լրագրի էջերից տեղեկանում ենք, որ հարիւրաւոր մարդիկ ամենաանհրաժեշտ պիտոյքներից զուրկ են, ինչպէս հագուստից, կերակրից, կտոր հացից։ Այդպիսի տողեր կարդալով ընթերցողները սրտի մորմոք են զգում. նրանք հոգեկան հանգստութիւն ձեռք բերելու համար չը պիտի բաւականանան այս կամ այն խմբագրատունը կօպէկներ ուղարկելով։ Մեր բարեգործական հիմնարկութիւնները չը պիտի բաւականանան հին շորեր, դրամներ հաւաքելով դիմողներին օգնելու։ Բացի դիմողներից կան և այնպիսիները, որոնք զգալով սուր կարիք, չեն կարող այլ և այլ պատճառներով դիմումն անել. պիտի որոնել նրանց կազմակերպելով տուրք ստանալու ձևը. անհրաժեշտ է տուրքից օգտվելու եղանակը բարելաւել։ Մենք ունենք բարեգործական հիմնարկութիւններ, որոնց գոյութիւնը ցանկալի էր աւելի շօշափելի դարձնել։ Միայն արտաքուստ ծանօթ լինելով այդ հիմնարկութիւնների գործունէութեան հետ, ի հարկէ, իրաւունք չունենք որ և է կարծիք յայտնելու, սակայն պիտի ակնարկենք, որ եթէ այդ հիմնարկութիւնների մէջ բարեգործութեան փոխարէն աշխատանք թագաւորէր, աւելի բարիք կը ստացվէր։ Ինչքան համակրելի կը լինէր աշխատանքի բաց դռներ ունենալ այդ հիմնարկութեան մէջ, դիմողներին գործի հրաւիրելու.

Եթէ նոր օգնութեան լայն կազմակերպումը հասարակութիւնից անկախ պատճառներով խոչընդոտների չը հանդիպի, հաւատացած ենք, որ հայ տարրը չի խնայի իր նիւթական և բարոյական ույժերը գործադրելու մի [illegible] օգտակար հիմնարկութիւն ստեղծելու, որ տարածելով իր թևերը բոլոր աղէտի ենթարկված վայրերում, կը ներշնչէ ոգի յու-

առհաւաքածներին, տալով նրանց միջոց յանուն երկրի բարօրութեան՝ գործի կպչելու։

Տիկին Վ. Գէորգբէգեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է $1\frac{1}{2}$ թերթից։

—

Թիֆլիսի թեմի առաջնորդը յայտնել է Կովկասի Փոխարքայի դիւանին, որ ինքը բաց է արել հայոց դպրոց Բուլթոյիսում, Ախալքալաք գիւղում և Սուրամում։

—

Բագուի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետ գեներալ Ֆադէեվը հեռագրում է, որ սեպտեմբերի 27-ին թէ քաղաքում և թէ նաւթահանքերում խաղաղութիւն էր տիրում։

—

Գանձակի փոխ-նահանգապետ Բարանօվսկին երկու ամիս արձակուրդ է ստացել։

—

Երևանից հաղորդում են, որ Երևանի գեներալ-նահանգապետ պրինց Նապոլէօնը խնդրել է Կովկասի Փոխարքային թոյլատրել առանց ակցիզի օղի քաշել Նախիջևանի և Շարուր-Դարալագեազի գաւառների հետևեալ քնասված գիւղերին. Հաջիվար, Իւխարի, Ուզնօբա, Դիվդար, Նազարապատ, Ջահրի, Արինջ, Ղարիբաբա, Խալխալ, Ալագեօզ-Մազրա, Մամարզա-Դիզա, Կեախ, Ապրակունիս, Գժաձոր, Արօղան, Թազաքենդ, Նորս, Մազրա, Սուլթանբէգ, Ալահա, Նորաշէն, Ուլխանորաշէն, Քէշտօզ, Ալաքլու, Վարմազիար և Դաշարխ։

—

Կիեվի դպրոցական շրջանի հոգաբարձուն, ասում է „Кіев. Отк." լրագիրը, զանազան պատճառներով չէ թոյլ տալիս, որ լեհացի երեխաների համար դպրոցներում կրօնը անցնեն լեհերէն լեզուով։

—

Այսօր կայանալու է հայ ուսուցչական ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը Ցոփանեան դպրոցի դահլիճում տեղիս սրբազան Առաջնորդի ներկայացուցիչ հայր Արսէն Ա. քահ. Բագրատունու ներկայութեամբ։

—

Մեզ հարցնում են զանազան տեղերից, թէ արդեօք երբ պէտք է տպվեն նուիրատուների մանրամասն ցուցակները։ Մենք, ինչպէս յիշում են ընթերցողները, սկզբում տալիս էինք ցուցակներ. Թիֆլիսի յանձնաժողովը հրատարակեց «Մշակի» միջոցով բազմաթիւ ցուցակներ։ Բայց անունների հրատարակութիւնը շատ տեղ է բռնում և յանձնաժողովից մեծ ծախք է խլում։ Այժմ մենք զետեղում ենք առանձին ստացված գումարների յիշատակութիւնը։ Մենք ինքներս շատ ցանկանում ենք մանրամասն ցուցակներ տպել, մենք լաւ գիտենք, որ մանրամասն ցուցակները թէ հանգստացնում են իւրաքանչիւր նուիրատուի, թէ այն անձանց, որոնք ժողովարարութեան նախաձեռնութիւն են վերցրել իրանց վրա և թէ ազատում են խմբագրութիւնը մասնաւոր հարցապնդումներից։ Եւ անկասկած, եթէ հնարաւորութիւն լինի, կը զետեղենք ցուցակները, որոնք չափազանց շատ են և մեծ տեղ են պահանջում։ Օգտվում ենք դէպքից հաղորդելու, որ ժամանակին ստացված է Մոսկուայից Վահան քահանայ Ասկարեանցի միջոցով 272 րուբլի Ազովեան բանկի միջոցով։ Մանրամասն ցուցակը, գոնէ առ այժմ հրատարակել անկարող ենք։

—

Բագուի III քաղաքամասի պրիստաւ Նաբեժնին սեպտեմբերի 27-ին Ցերկօվնի փողոցի № 70 տան մէջ բռնել է Գրիգորեան քահանայի տնից գողացած, մօտ 500 ր. արժէքով իրերը։ Գողերն են Ղուբայի բնակիչ Իսլամ Մահմեդ օղլին և երկու պարսկահպատակ թուրքեր—Միրզա-աղա Ջաֆար-օղլի և Իսադուլլա Ահմեդ օղլի։ Պրիստաւը նրանց ձերբակալել է այն ժամանակ, երբ նրանք յիշված տան ներքնայարկում բաժանում էին իրանց մէջ գողացված իրերը։

—

Պետական Դումայի անդամների ընտրութիւնները կատարվելու են առաջիկայ դեկտեմբեր ամսի սկիզբներին։

—

Արդէն երկու օր է սկսել են Թիֆլիս հաւաքվել Կովկասի զանազան ծայրերից մահմեդական ինտելլիգենցիայի ներկայացուցիչները։ Նրանց հրաւիրել են Անդրկովկասի Մուֆտին և Շէյխ-ուլ-իսլամը խորհրդակցելու մահմեդականների հոգևոր վարչութեան կազմակերպութեան ու կանօնների մասին, աչքի առաջ ունենալով հաւատի համբերատարութեան վերաբերմամբ հրատարակված կայսերական ուկազը։

—

Բագւում վերջապէս հայ մսագործները յաղթեցին։ Ուպրաւան, որ յամառ կերպով մերժում էր քաղաքի հայ մասի համար թոյլ տալ յատուկ սպանդանոց բաց անելու, ստիպված եղաւ զիջել, որովհետև քաղաքի օգուտն այդ է պահանջում. հայերի մասում անդադար տաւար էին մորթում գաղտնաբար, առանց քաղաքի տուրքը վճարելու։ Ուպրաւան այժմ թոյլատրել է բաց անելու հայկական մասի համար յատուկ սպանդանոց։

—

Սահմանադրական բոլոր երկրներում քաղաքական կուսակցութիւններն ունեն իրանց վարչութիւնները կամ կենտրոնական ընտրողական կօմիտէներն, իրանց բազմաթիւ տեղական ստորաբաժանումներով։ Այդ վարչութիւնները կամ կօմիտէները վարում են ընտրողական ամենալայն և եռանդուն ագիտացիա. նրանք կազմում են կուսակցութեան համար ցանկալի ընտրելիների կամ թեկնածուների ցանկը և այլն։—Համազեմստվային ժողովն էլ արդէն ընտրել է մի ընտրողական կօմիտէ, միայն թէ նա լոկ խորհրդատու դեր է կատարելու և ագիտացիա։ Եթէ նրան դիմեն և խորհուրդ հարցնեն այս ու այն կանդիդատի մասին, նա լոկ խորհուրդներ և տեղեկութիւններ է տալու։ Իսկ դրա հետ միասին, Մոսկվայում զեմստվային և այլ տեսակի հասարակական գործիչներ, որոնք համաձայն են սահմանադրական-դեմօկրատիական մի և նոյն ծրագրի վերաբերմամբ, վճռել են կազմակերպել ընտրողական լայն ագիտացիա և դրա համար արդէն կազմակերպել են կօմիտէ թէ ընդհանուր ագիտացիայի համար և թէ Պետերբուրգի համար մասնաւորապէս։ Կօմիտէտի անդամները Պետերբուրգի համար ընտրված են՝ Արսենիեվ, Վինավէր, Կետըրն, Միլիւկօվ, Նաբօկօվ, Պետրունկևիչ, Րօտիչև, Ֆեօդօրօվ և Շնիտնիկօվ։ Այդ կօմիտէտն արդէն սկսել է իր ընտրողական ագիտացիան։

—

Թոթթարից կալուածատէր Մէլիք-Բէգլարեանը հեռագրում է «Т. Л.»-ին. «Մի քանի հարիւր թուրքեր հաւաքվում են Ջիվանշիրի և Գանձակի գաւառների սահմանի վրա, որպէս զի յարձակում գործեն հայ գիւղերի և իմ կալքի վրա։ Բռնութիւնները հայերի վերաբերմամբ յաճախակի են դառնում։ Մենք բոլորս մնացել ենք անպաշտպան»։

—

Գօրիսից հաղորդում են, որ սեպտեմբերի 26-ին թուրքերը յարձակում են գործել Խոզնավար հայ գիւղի վրա և այրել բոլորովին։ Նոյն օրը, Խոզնավարի կրակից յետոյ հրդեհ է ծագում Ջաղազուր թուրք գիւղում, ուր մեկնում է գաւառապետ Աւալիանին, բայց ճանապարհին կանգնեցնում են և հաղորդում, որ հայերը յարձակվել և այրել են Բաեանդուր, Քեօսալար, Բինաթլի, Մալիբէգլու, Ջաղազար, Ջայքէնդ և մի քանի ուրիշ գիւղեր։ Մի հարիւրակ կազակ ուղարկվեց Ղարադշլաղ գիւղը։ Պահանջված է օժանդակ զօրք։ Այս գաւառի բնակիչները նորից դարհուրելի րօպէներ են անցկացնում, ամեն րօպէ սպասելով յարձակումների։ Լուրեր են գալիս, որ Պարսկաստանից Ջանդեզուր են անցել պարսկական քիւրդեր ահագին քանակութեամբ։

—

Թելաւի և Սղնախի հոգևորականների ներկայացուցիչները եկել են և բողոքել Կովկասի Փոխարքային, որ իրանք բոլորովին աղքատութեան մէջ են ընկել այն պատճառով, որ գիւղացիները հրաժարվում են վճարել հոգևորականութեան կատարած ծէսերի համար։ Այդ պատճառով հոգևորականներն ստիպված են իրանց ծխերից դուրս գալ ապրուստ որոնելու համար։ Այդպիսով ծխերը մնում են առանց հոգևորականների և, երևի, շուտով կը զրկվեն կրօնական բոլոր ծիսակատարութիւններից։

—

Վերջին ժամանակներս, ասում է «Разс.»-ը, Պետերբուրգ և Մօսկվա են եկել բազմաթիւ գրաշարներ Թիֆլիսից, Վարշաւայից և ուրիշ գաւառներից։ Դրանցից շատերի նիւթական դրութիւնը ուղղակի յուսահատական է, որովհետև մայրաքաղաքներում գործի սակաւութիւնը դեռ շարունակվում է։ Ցանկալով այդ աշխատաւորներին օգնութեան հասնել, «Наборщикъ и Печатный Міръ» ամսագրի խմբագրութիւնը մտադրութիւն ունի հոկտեմբերի վերջերին մի կօնցերտ կազմակերպել։ Այդ համերգին արդէն խօսք են տուել մասնակցելու գրական և երաժշտական աչքի ընկնող անձեր։

—

Գագրիից հեռագրում են «Кав»-ին սեպտեմբերի 29-ին, որ սեպտեմբերի 28-ին, ցերեկվայ ժամը 5-ին, անյայտ անձերի ձեռքով ատրճանակի 3 հարուածով այստեղ սպանվել է Գագրիի կլիմայական կայարանի գլխաւոր՝ Շերեմետիեվսկին։

—

«Нов. Вр.» լրագիրը հաղորդում է, որ Պետերբուրգի համալսարանում տեղի է ունեցել Ուկրայինայից եկած ուսանողների ընդհանուր ժողով։ Ժողովը անհրաժեշտ է համարել, որ Ուկրայինան ունենայ աւտօնօմիա կամ ինքնավարութիւն դեմօկրատիական—դաշնակցական հիմքերով։

—

Զինուորական մինիստրը, ասում է «С.-Пет. Вѣд.» լրագիրը, մերժեց քննութեան առնելու այն խնդիրը, որով առաջարկվում է ընտրողական սկզբունքը գործադրել զօրագնդերում բարձր պաշտօնեաների նշանակման գործում։

—

Ինչպէս լսել է «Разсвѣтъ» լրագիրը, Օրլօվի ազնուականութեան պարագլուխ Ստախօվիչը, որը դատ էր բաց արել տխրահռչակ իշխան Մեշչերսկու դէմ մամուլի մէջ իր հասցէին զրպարտութիւն արած լինելու համար, մտադիր է հրաժարվելու իր սկսած դատից և ազատ թողնելու «իսկական ռուս ազնւական» իշխանին։

—

Սեպտեմբերի 28-ին Բաթումում ժամանակաւոր զինուորական դատարանը քննել է մուֆտի Հաջի-Մէհմէդ-Իսմայիլ-Էֆէնդի ղադէի սպանութեան յայտնի գործը։ Մեղադրվում էին Գէօրգիյ Մազարաշվիլի և Գէորգ Սարնանեանց անունով անձերը. Դատարանը նրանց մեղաւոր ճանաչելով, դատապարտեց կախաղանի, միաժամանակ որոշելով միջնորդել, որ մահվան պատիժը թեթևացվի, վերածվելով տաժանակիր աշխատանքի։

—

Ստացանք հետևեալ նոր գրքերը. 1) Գրիգոր Աղաջանեան «Էս էլ fեզ 5 ու խաչ,» մանկական կատակերգութիւն 2 արարուածով, Թաւրիզ, 38 երես, գինը 20 կոպէկ։ 2) «Մարդ» թարգմանութիւն Մօրիս Լըմէրսիէից, Բագու, 15 փոքրադիր երես, գինը 5 կոպէկ. 3) Ա. աւագ քահ. Բագրատունի «Ձեռնարկ կրօնական զիտելիքների» III տարի, Թիֆլիս, 103 երես, գինը 40 կոպէկ։

—

Սեպտեմբերի 27-ին Բագուի զօրքերի հրամանատարի օգնական գնդապետ Տօլմաչևը, զօրքերով և ոստիկաններով՝ խուզարկութիւն արեց IV քաղաքամասում, Տէր Յակոբեանի, Գրիգորեանի, Կօլեսնիկօվի, Ֆօրէտի և ուրիշների տներում։ Գտնվել են այդ թաղում, մանաւանդ Տէր Յակոբեանի և Գրիգորեանի տներում, զանազան զէնքեր և պարկերով ու պատրօնդաշներով փամփուշտներ։ Դրանք խլվել են, որպէս զի ուղարկվեն Թիֆլիսի արտիլլերիական պահեստը, իսկ տանատէրերին դատի են ենթարկել, որ թոյլ են տուել իրանց տներում զէնքեր պահելու։ (Баку.)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Բժշկի մասնաւոր նամակից)

—

Ուղիղ 2 ամիս է, ինչ որ ես թողել եմ Ռուսաստանը։ Էրզրում այնքան աշխատանքներ ունէի ես, որ հազիւ էի կարողանում ուտել։ Առաւօտեան 7 ժամից մինչև գիշերվայ 11 ժամը հարկադրված էի ընդունել աւելի քան 300 հիւանդների։ Հիւանդանոցը նմանվում էր բերդի, որին հիւանդ խուժանը (հայեր և մուսուլմաններ) վերցնում էին յարձակումով։ Սայլերով, շալակած բարեկամները և ատարները բերում էին հիւանդներին մեզ մօտ։

Երանի՜ տեսնէք դուք, թէ ինչ հաւատով էին դիմում նրանք մեզ։ Հայերը, բացի դրանից, հոգեկան բախտաւորութիւն էին զգում, որ այնքան տարիների հալածանքներից յետոյ, նրանք, յանկարծ տեսնում էին իրանց մարդիկներին, որոնք օգնում էին իրանց։

Եթէ միայն տեսնէիք դուք, թէ ինչպէս դժբախտ է այդ ժողովուրդը և թէ ինչպէս առանց բողոքելու տանում է իր խաչը։ Եթէ դուք տեսնէիք նրանց աղքատութիւնը, կիսաքաղցած գոյութիւնը, նրանց զարհուրելի հիւանդութիւնները—այն ժամանակ կապշէիք այդ մարդկանց համբերողութեան վրա։ Նրանց կողոպտում են, այրում են, անախապէս քայքայում, իսկ նրանք, լաւ օրերի յոյսերը չեն կտրում և սրտաբուղխ աղօթում են Արարչին։

Օ՜հ, եթէ ես լինէի նրանց տեղը, շատ կարելի է վաղուց էի երեսս դարձրել նրանից։ Որքա՜ն դարեր են անցել, և դեռ այդպիսի ամարդի չարչարանքներ—բայց ինչո՞ւ համար են այդպիսի փորձութիւնները, ինչո՞ւ համար են այդպիսի եգիպտական պատիժները։ Սակայն այն ամենը, ինչ որ ես տեսայ Էրզրումում, նսեմանում են այն ամենի առաջ, ինչ որ դէպք եղաւ տեսնել այստեղ—Բիթլիսում և մասնաւորապէս Մուշում։ Իմ ժամանակ կողոպտված էին արդէն երկու գիւղ—Խօրս—որ ունի 80 տուն, և մօտ 1000 բնակիչ։ Թուրքերը—800 զինուորից և այքան էլ քիւրդերից բաղկացած յարձակվեցին գիւղի վրա այն պատճառով, որ գիշերով այդտեղ մտել էին 21 ֆիդայիներ (հայդուկներ)։ Ցերեկվայ ժամը 3-ից մինչև գիշերվայ ժամը 9-ը շարունակվում էր հրացանաձգութիւնը, որին բնակիչները, անզէն լինելով, ի հարկէ, չէին մասնակցում։

Գիշերը ֆիդայիները գիւղից մի կերպ փախան, որից յետոյ զինուորները և քրդերը ներս խուժեցին գիւղը. բնակիչները, զարհուրած, սկսեցին փախչել. կատաղած զինուորները և քրդերը սկսեցին սպանել մարդկանց։ Ով որ երիտասարդ էր—կարողացաւ ազատվել, իսկ գազանները սպանեցին մօտ 50—80 տարեկան 15 ծերունիների և պառաւների—7 երեխայի, որոնցից երկուսին կենդանի այրեցին հացի փառարանում, և մի քանի պատանիների ու աղջիկների։ Գիւղը թալանվեց մինչ վերջին թելը։ Բոլոր տաւարը, հացահատիկների պաշարները, բոլոր իրեղէնները—մինչև վերջին փայասը թալանվեցին։ Զինուորները բռնեցին մօտ 80 կանայք, 20 աղջիկ և 3 օր ու գիշեր բռնաբարում էին նրանց, բաժանվելով խմբերի՝ 5-ից մինչև 18 մարդու և նոյն իսկ մինչև 20 մարդու։ Բռնաբարում էին 8 տարեկան աղջկերանց իսկ։ Միքանիսները մեռան, միքանիսները հիւանդ են մինչև այժմ։ Սպանվեցին և մեռան ընդամենը 23 մարդ։ Բոլոր գառները զինուորների կերակուր դարձան, իսկ այծերին քշեցին տարան քրդերը իրանց հօտերի հետ։ Այդ տեղի ունեցաւ աւագ շաբաթի չորեքշաբթի օրը։ Երկրորդ դէպքը եղաւ Մուշից 3 ժամվայ հեռաւորութեան վրա. գիւղում սպանվեց 1 քիւրդ։ Այդ բանի համար ամբողջ գիւղը շրջապատվեց զինուորներով և քրդերով։ Բնակիչները կարողացան փախչել լեռները։ Փախուստի ժամանակ սպանվեցին 2 կին և 1 պատանի։ Բոլոր 70 տները այրվեցին, նախապէս կողոպտելով։ Բոլոր տաւարը նոյնպէս քշվեց։ Քշեցին դէպի Մուշ, իսկ այդտեղ զինուորները մորթում էին և ուտում կամ ծախում։ Եւ այդտեղ մօտ 800 մարդ մնացին առանց հացի կտորի։ Խօսքեր չը կան արտայայտելու ամբողջ զարհուրանքները։ Ես ուղղակի խելակորոյս եմ. ես Մուշումն եմ արդէն ահա 10 օրից ի վեր, բայց թուրքերը չեն թողնում մի բան անել, չը նայած որ ժողովուրդը սպասում է մեր աշխատանքին և օգնութեան. եթէ այսպէս շարունակվի—կը մեկնեմ։

Իմ ամբողջ ցանկութեան հակառակ, չեմ կարողանում գտնել այստեղ աւետարաններ բաժանելու համար։ Այստեղ լիակատար քայքայումն է։ Քրիստոնեան չէ կարող մի տեղ գլուխը վայր դնել։ (С. От.)

Մուշ

**

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

—

Գաստօն Լըռու, «Matin» լրագրի Պետերբուրգի թղթակիցը՝ մի երկու շաբաթ է արդէն, որ գտնվում է Բագւում և այնտեղից հեռագիրներ է ուղարկում իր աշխատակցած թերթին։ Սեպտ. 20-ին (ն. տ.) ուղարկած երկար հեռագրում խօսում է Փոխարքայի Բագու այցելութեան մասին։ Պատմում է, որ Բագուի կայարանն էին շտապել Փոխարքային դիմաւորելու համար տեղական իշխանութիւնների ներկայացուցիչները, օտար հիւպատոսները, ինչպէս և հայ պատգամաւորութիւնը գլուխ ունենալով առաջնորդին։

«Ո՛չ մի ներկայացուցիչ չը կար թաթարների կողմից. բոլորի խօսակցութիւնը թաւալվում էր այդ բացակայութեան մասին, երբ լուր ստացվեց, որ թաթարները կանխել էին և գնացել Բալաջարի։ Նրանք, պէտք է ասել, արդարացրել էին իրանց այդ մանեօվը առարկելով՝ որ

իրանց համար անկարելի էր լինում Բաքուի կենտրոնական փողոցներում ժամ գալ առանց դիմելու մահվան վտանգի։

«Թաթարները բնականաբար իրանց ցոյց էին տալիս, որպէս դահճեր, որոնք ստիպված են միայն պատասխանել իրանց հասցրված անակընկալ հարուածներին։

«Փոխարքան լսել է նրանց մեծ սառնասրտութեամբ, յետոյ նրանց ուղղել է պարսաւանքի խօսքեր, այն աներմունքների համար, որ գործել են Բաքուի քաղաքների վրա։

«Մենք սպասում էինք միշտ կայարանում։

«Վերջապէս կառախումբը հասաւ և Փոխարքան իջաւ գնացքից։ Նա աչքի անցկացրեց զօրքի մի պահակ-խումբ և բարեւեց հիւպատոսներին։ Նախ խօսք ուղղեց գերմանական հիւպատոսին, որը դանդաղ ներկայացրեց գերմանական հպատակների կրած վնասների և նրանց անպաշտպան մնալու մասին։ Յետոյ խօսեց Ֆրանսիական հիւպատոսը և յայտնեց, որ Ֆրանսիական շահեր վնասված են։ Այսպէս շարունակվեցին գանգատներն ու պահանջները։

«Վերջապէս հասաւ հանդիսաւոր րոպէն... Փոխարքան պիտի ընդունէր արդեօք հայ պատգամաւորներին։ Ոստիկանութիւնը հեռացրել էր նրանց՝ իշխանութեան ներկայացուցիչների խմբից, Թէպէտև հայ եպիսկոպոսը այնտեղ էր, բայց իրանց պետի հետ այդ տեսակ քէն քաղաքավարի վարմունքը վատ էր ազդել հայերի վրա։

«Բայց Փոխարքան առաջանում է և մեկնում ձեռքը ծերունուն և լսում նրան։ Տեսարանը շատ տպաւորիչ է, որովհետև իսկապէս մի մեծ և գեղեցիկ ուրուագիծ (silhouette) է ծերունի հովուի ուրուագիծը, փաթաթված լայն, սուգի զգեստների մէջ։

«Խօսում է երկարօրէն ու թախծալից։

«Ասում է, որ յոյս ունի, թէ Փոխարքայի գալուստը կը վերահաստատէ խաղաղութիւնը, որը մաղթում են հայերը իրանց ամբողջ հոգով և սպասում են անդորրութեամբ Փոխարքայի դատաստանին, որը արդար և անկողմնակալ միայն կարող է լինել։

Փոխարքան շատ սառնութեամբ պատասխանում է.

—Ես շատ գոհ եմ, ասում է նա, այն մաղթանքներից, որը արիք. բայց ես զարմանում եմ, որ այդպիսի խօսքերից յետոյ շարունակվում են կողոպուտներն ու սպանութիւնները...

Եպիսկոպոսը պատասխանում է արժանագին քաղցրութեամբ.

—Ինչպէս ձեզ հեռագրել եմ արդէն, հայ ազգաբնակութիւնը արել է իր ձեռքից ինչ որ եկել է, որպէս զի այդ կարգի աղէտները վերջ գտնեն, բայց միայն իրանից կախված չէ, որ կարգը վերահաստատվի։

Դրա վրա Փոխարքան պատասխանեց աւելի սառնութեամբ.

—Յոյս ունեմ, արդարև, որ հայերը գործ կը դնեն իրանց ամբողջ բարի կամեցողութիւնը խաղաղութիւնը պահպանելու համար. բայց ես հարկադրված եմ նկատելու, որ մինչև այժմ այդպէս չէ եղել։

«Սա մի յանդիմանութիւն է հայերին, մի ուղղակի յանդիմանութիւն և հայերը հեռանում են բաւական դժգոհ այն եղանակից, որով ընդունվել էին։

«Շատեր դիտել տուին, որ Փոխարքան խօսք չէր ուղղել պարսից հիւպատոսին, որը կանգնել էր Ֆրանսիական և գերմանական հիւպատոսների մէջ տեղ։

Մեկնումը կատարվեց շրջապատված բազմաթիւ կօզակներով և մի հոծ ամբոխի իրարանցման միջով...» Տ. Զ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հեռագիրը ժամանակին հաղորդեց, որ Կ. Պոլսի Պատրիարքը դիմումն է արել Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին, որպէս զի դիմելով հայ յեղափոխական կօմիտէտներին, յորդորէ նրանց վերջ դնել իրանց շարժման։ Այդ լուրը հաստատվում է հետևեալ տեղեկութեամբ, որ կարդում ենք «Սուրհանդակ»-ում. «Խառն ժողովոյ և Եպիսկոպոսաց երախտագիտական և հաւատարմական ուղերձները։—Խառն Ժողովը իր երեքշաբթի օրուան նստին մէջ, Կայս. Բարձր հովանաւորութեան ներքև ապրող Հայ հաւատարիմ ժողովրդեան երախտագիտական զգացումները բացատրող ուղերձ մը պատրաստեց՝ որ եկեղեցական ու աշխարհական ժողովականաց կողմէ ստորագրուեցաւ և որ յոյս Կայս. Գահոյից մատուցանելու համար նախընթաց օր Ս. Պատրիարքը իր հետ ունենալով Կրօն. Ժողովոյ ատենապետ Տ. Գրիգորիս արքեպ. և Քաղ. Ժողովոյ ատենապետ Վսեմ. Տիգրան էֆ. Եուսուֆեան, ինչպէս նաև գործակատար Արիս էֆ. Ձէնճեան, Կայս. Պալատ գնաց և յիշեալ ուղերձը պատիւ ունեցաւ մատուցանել տալու յոյս Կայս. Գահոյից, և այս առթիւ կրկնեց իր մաղթանքները, վասն արեւշատութեան Ն. Կ. Վեհափառութեան։

Պոլիս գտնուող 10 արքեպիսկոպոսունք և եպիսկոպոսունք ցաւ յայտնելով կարգ մը չարամիտ ու վնասակար մարդոց ընթացքին համար և Հայ ժողովրդեան հաւատարմութիւնը ու երախտագիտութիւնը հաստատող ուղերձ մը պատրաստած ըլլալով, Ս. Պատրիարքը իր հետ ունենալով Տ. Բարթուղիմէոս, Տ. Մեսրոպ արքեպ.ները, վաղը Կայս. Պալատ կերթայ մատուցանել տալու համար յոյս Կայս. Գահոյից։

Արտասահմանի մէջ բնակող և խռովարարական գաղափարներ տածող կարգ մը անձեր իրենց այս գաղափարքն հեռացնելու համար, պէտք եղած յորդորները և խրատները տալու ինդրանօք, յիշեալ արքեպիսկոպոսներու և եպիսկոպոսներու կողմէ գրաւոր դիմում եղած է նաև Էջմիածին՝ Ամենայն Հայոց Ս. Հայրապետին»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

30 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեղարուեստական խորհրդի որոշման համաձայն, կօնսերվատօրիան սեպտեմբերի 29-ին փակվեց։

Առևտրական ծովագնացութեան և նաւահանգիստների բաժանմունքը ներկայումս զբաղված է ուխտաւորների երթևեկութիւնը դէպի Ջէդդա կանոնաւորելով, և սահմանելով մի յատուկ ռուսական ուխտաւորական գիծ Բալտիական ծովի զանազան նաւահանգիստներից դէպի Հիւսիսային Ամէրիկա.

Ի նկատի ունենալով նաւթային կրիզիսը ներկայումս, հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը իրան հարկադրված զգաց քարածուխ գնելու հոգսը քաշել հիւսիսային երեք երկաթուղիների համար։ Ածուխի մի մասը պատուիրված է Անգլիայում, միւս մասը բերվում է Դոնի մեր ածխահանքերից։

ԲԱԳՈՒ, 29 սեպտեմբերի։ Նաւհանգիստում աւարտված են փոխելու 20 վիշկաներ։ Շատերը կարկատվում են։ Աստրախանից ամեն օր փայտ է ստացվում։ Վարպետ-հիւսների պակասութիւն է զգացվում։

Կայարանից այն կողմը գտնվող մասում Տէր Գրիգորեանցի և Տէր-Ակօպովի տներում կատարված խուզարկութիւնը երևան հանեց մեծ քանակութեամբ զէնք և փամփուշտներ։ Տանտէրերը բանտարկված են։

Բօրսայում առուծախս չը կայ։

ՌՕՍՏՕՎ ԴՈՆԻ ՎՐԱ, 29 սեպտեմբերի։ Նըկատվում է բանւորների հոսանք անբերրի նահանգներից։ Կարիքը մեծ է։ Քաղաքային հիւանդանոցը լցված է։ Ափային անգործ բանւորները, այստեղից գնում են նաւահանգստային քաղաքները ուր նոյնպէս աշխատանք չը կայ։

ԲԻՐՄՆ, 29 սեպտեմբերի։ Զէմստվօյի ժողովը միաձայն որոշեց միջնորդել, որ կանանց տրվի ակտիվ և պասսիվ ընտրողական իրաւունք քաղաքային և զէմստվային ինքնավարութիւնների մէջ։

ՎԻԷՆՆԱ, 29 սեպտեմբերի։ Ցէյսլերվարիի այսօրվայ ունկնդրութիւնը, որ տևեց երկու ժամ, ոչինչ վճռի չը յանգաւ։ Վաղը նոր խորհրդակցութիւն կը կայանայ։ Կօալիցիայի շրջաններում համարում են, որ պատգամաւորների ժողովի լուծումը կասկածից դուրս է. ի նկատի ունենալով այդ՝ Կօշուտը իր հաւատարմատար անձանց միջոցով տեղեկութիւններ հարցրեց ընտրողների տրամադրութեան և ընտրութիւնների հնարաւորելի մասին։

ՊԱՐԻԶ, 29 սեպտեմբերի։ Նօդօ, «Ժուռնալ» լրագրի թղթակիցը հեռագրում է Տօկիօից այն տրամադրութեան մասին, որ առաջ է բերել խաղաղութեան կնքումը։ Նօտօ կարծում է, որ խաղաղութեան պայմանները ռուսների համար անսպասելի են երևում։ Պօրտ Արտուրի երկար դիմադրութիւնը, Կուրօպատկինի զգուշութիւնը և յամառութիւնը, զինւորների քաջութիւնը, Լինևիչի հանճարը և ուրիշ անձանց արիութիւնը կանգնեցրին յաղթողների արշաւանքը, ստիպելով նրանց անգործ մնալ հինգ ամիս շարունակ։ Նօդօ յայտնում է, որ մի քանի տարւայ նիւթական և բարոյական ըէֆօրմներից յետոյ ռուսաց զօրքը զինւորական ամենավտանգաւոր կազմակերպութիւնը կը դառնայ ամբողջ աշխարհում։ Նօտօ անկեղծ հաշտութեան կողմն է Ռուսաստանի և Եապօնիայի միջև, ամրացված համաձայնութեամբ Ֆրանսիայի և Անգլիայի միջև։

30 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Կառավարչական Համբաւաբերի» մէջ հրատարակված են հետևեալ տեղեկութիւնները ոստիկանական բաժնի կողմից. «Անցեալ օգոստոսի սկզբից Մօսկվայի Դ. Սիտինի տպա-վիմագրական ընկերութեան բանւորների մէջ (1110 բանւոր, 400 տպագիրներ, 350 վիմագիրներ և 360 կազմարարներ) սկսվեց յուզմունք բացառապէս տնտեսական շահերի հողի վրա։ Օգոստոսի 11-ին յիշեալ բոլոր արդիւնագործարանների բանւորները, 400 հոգի, հաւաքվեցին վիմագրատանը, հրաւիրելով իրանց մօտ գործարանի կառավարիչ Վասիլեէվին և դրին պահանջներ, գլխաւորապէս կայանում էին բանւորական ժամանակը մինչև ինն ժամ, իսկ տօն օրերը 8 ժամ կրճատելուն և վարձագինը աւելացնելուն մէջ, այն է 9-ից մինչև 20 ր. ստացողներին երեսուն տոկոս, 20-ից մինչև 30 ր. ստացողներին 15 տոկոս և 45-ից աւելի ստացողներին՝ տասը տոկոս, բացի դրանից վճարել ռոճիկի կէսը բանւորների հիւանդութեան ժամանակ և այլն։ Սեպտեմբերի 13-ին տնօրէնութիւնը յայտարարութիւն կախեց տպարանում, որով տեղեկացնում էր բանւորներին, որ այս տարւայ հոկտեմբերի 1-ից ընկերութեան վարպետանոցներում Պետնիցկայ փողոցում բանւորական օրը կը սահմանվի ինն ժամ, որ օժանդակ դրամագլխից ընկերութեան վարպետանոցներում մի տարուց ոչ պակաս աշխատողներին հիւանդութեան ժամանակ նպաստներ կը տրվեն երկու ամսվայ ընթացքում. ամսականների՝ առաջին շաբաթի համար ամբողջ ռոճիկը, իսկ մնացած ժամանակ՝ կէսը։ Ինչ վերաբերում է վարձագին աւելացնելուն, այդ աւելացումը չէ կարելի անել այն պատճառով, որ սահմանված կարգի համաձայն վարձագինը աւելացվում է յաջորդաբար, ըստ արժանոյն, գլխաւորապէս միայն Զատկին և, բացի դրանից, այն պատճառով, որ նորերս ընկերութեան արհեստանոցների մէջ աշխատողների ամսականը աւելացված է երեք հազարով։ Իբրև պատասխան այդ յայտարարութեան, տպարանի գրաշարների մի մասը, դժգոհ արված զիջումներով, ներկայացրեց վարչութեան նոր պահանջներ և և դրանց թւում գլխաւոր պահանջ՝ վճարել կապալով արված աշխատանքի համար ամեն մի հազար տառին, հաշուելով և կէտադրութեան նշանները, նոր գնահատութեամբ, որ շատ աւելացրված է նախկինից։ Դրա հետ միասին կազմարանի կապալով աշխատող բանւորները, որոնք կորցնում են բանւորական ժամանակի կրճատումի պատճառով, ներկայացրին վարչութեան պահանջ աւելացնելու վարձագինը տասը տոկոսով և այդ առթիւ բանակցելու համար տնչութեան հետ հրաւիրեցին Ֆաբրիկային տեսչին։ Վերջինը, գալով գործարանը և բանակցելով կազմարարական բանւորների հետ, յայտնեց նրանց, որ նա միայն կարող է միջնորդ հանդիսանալ բանակցութիւնների ժամանակ ադմինիստրացիայի և բանւորների միջև, բայց որ և է բան անել գոյութիւն ունեցող օրէնքների հիման վրա՝ չէ կարող, որովհետև բանւորական ժամանակի կրճատումը տեղի ունեցաւ իրանց՝ բանւորների պահանջով։ Սեպտեմբերի 19-ին, առաւօտեան 11 ժամին, վերոյիշեալ արդիւնագործութիւնների բանւորները պահանջեցին տպարանի կառավարչից կտրական պատասխան իրանց արած պահանջներին և, մերժումն ստանալով, դադարեցրին աշխատանքները։ Նրանց հետևելով դադարեցրին աշխատելուց և մնացած բանւորները, ընդամենը թւով 1,100 մարդ։ Անկախ դրանից, սեպտեմբերի 12 ի առաւօտեան, Մասմանեան մասի երկրորդ թաղի շրջանում գտնվող եղբայր Շապօշնիկի չթի գործարանի բանւորները—300 ջուլհակներ և 250 ուրիշ բանւորներ դադարեցրին աշխատանքը և գործարանի վարչութիւնից նոյնպէս բացառապէս տնտեսական բնաւորութիւն ունեցող պահանջներ արեցին։ Այստեղ ունեցան Եղբ. Սեվաստիանովների չթի գործարանի թւով 145 բանւորների գործադուլները սեպտեմբերի 15-ին, իսկ սեպտեմբերի 17-ին տեղի ունեցաւ Ե. Շէյբլէի տպարանի թւով 60 բանւորների գործադուլը։ Սիտինի ընկերութեան տպա-վիմագրատան մէջ ադմինիստրացիայի և բանւորների, նոյնպէս վերոյիշեալ ուրիշ գործադուլների միջև ծագած երկպառակութիւններից շտապեց օգուտ քաղել կառավարութեան թոյլտւութեամբ մայրաքաղաքում գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնը, որը անուանվում է Մօսկվայի տպա-վիմագրական բանւորների դաշնակցութիւն աշխատանքի պայմանները բարւոքելու նպատակով կուելու համար, որի նախաձեռնութեամբ Սիտինի տպարանի բանւորների արած մասնաւոր բնաւորութեան մի շարք պահանջները, որոնք մեծ մասամբ, որպէս ասված է, բաւարարութիւն են ստացել, տարածվեցին տպագրական բոլոր բանւորների վրա։ Պահանջները տարածվում էին նրանց մէջ տառաձև տպագրված և հէկտօգրված թերթիկների ձևով։ Ըստ երևոյթին հէնց ագիտացիայի ազդեցութեան տակ Սիտինի տպարանի բանւորները, համաձայնութեան չը գալով դիրեկցիայի հետ պահանջների առիթով, սեպտեմբերի 19-ին դադարեցրին աշխատանքները։ Սեպտեմբերի 20 ին և հետևեալ օրերը գործադուլ արած տպարաններին հետ կամաց կամաց միացան նոր տպարաններ, այնպէս որ սեպտեմբերի 24-ի երեկոյեան աշխատանքները դադարած էին 15 տպարաններում, այնպէս որ գործադուլ արած բանւորների թիւը հասաւ մինչև 5900 մարդ։

Գրեթէ բոլոր տպարաններում բանւորները պահանջներ ներկայացրին բացառապէս տնտեսական բնաւորութեամբ, որ մշակել էր վերոյիշեալ դաշնակցութիւնը։ Մինչև սեպտեմբերի 22-ը գործադուլ արած բանւորների մէջ տրամադրութիւնը բոլորովին հանդարտ էր, բայց այդ օրվայ կէսօրից սկսած բանւորները սկսեցին խմբերով երևալ փողոցներում, մանաւանդ Տվերսկի բուլվարում։ Այստեղ երեկոյեան ժամը 6-ին հաւաքվեց գործադուլ արած բանւորների մի խումբ—100 հոգի և իրանց հետ միացած խուլիգանների և փողոցային սոռհակների հետ, դիմեցին Ստրաստնի բուլվարով դէպի համալսարանի տպարանը, ուր փորձեցին ուժով կանգնեցնել աշխատութիւնները, քարերով փշրելով «Моск. Вѣд.» լրագրի խմբագրութեան պատուհանի մի քանի ապակիները։ Մի քանիսը, կամենալով մտնել տպարանի բակը, սկսեցին ուժով բանալ դուռը, բայց վրա հասան ոստիկանութիւնը ցրվեց ամբոխը։ Սեպտեմբերի 23-ին գործադուլ արած բանւորի թւի շատանալու պատճառով, տրամադրութիւնը նրաց մէջ շատ բարձրացաւ։ Հաւաքելով այստեղ, այնտեղ խմբերով, գործադուլ անող տպագիրները առաւօտից սկսեցին պտտել այն հաստատութիւնները, ուր աշխատութիւնները չէին դադարել և դրդում էին գործադուլ անել, փորձելով մի քանի տեղ դիմել բռնութեան, բայց շնորհիւ ոստիկանութեան և զօրքի միջամտութեան, մի քանի տեղերում, բռնութիւններ թոյլ չը տրվեցին։ Ժամը 3-ին գործադուլ եղած բանւորները, 1000 հոգի, հաւաքվեցին առանձին խմբերով Պատրիարքեան լճի սկվերում, ուր նրանց մէջ շուտով երևացին ագիտատօրներ, գլխաւորապէս մայրաքաղաքի բարձր կրթական հաստատութիւնների ուսանողների միջից, որոնք դրդում էին բանւորներին շարունակել գործադուլները և նաև քաղաքական պահանջներ ներկայացնել։ Տարաբախտաբար, ոստիկանութիւնը իր ժամանակին չիմացաւ այդ ժողովման մասին։ Ինչ և իցէ, այդտեղ ուղարկված ոստիկանների և կօզակների խումբը ցրվեց ամբոխը, բայց շուտով նորից հաւաքվեց Փոքր Բրօննի փողոցում, որտեղից դիմեց Տվերսկի բուլվարը։ Այստեղ ոստիկանների և կօզակների խումբը ցրվեց ամբոխը։ Նրանց ընդհարման ժամանակ ցուցարարների հետ, վերջիններից մի քանիսը, քանդելով փողոցի քարերը, նետում էին ոստիկանների և զօրքի վրա, և Ստրաստնի հրապարակում վիրաւորվեց քարով ռոտմիստր Վելիչկօվսկին և ժանդարմիական մի ունտէր-օֆիցէր։ Բացի դրանից ամբոխի միջից արձակվեց երկու հարուած եղաւ որոնց մինը վիրաւորեց ժանդարմիական դիվիզիօնի մի զինւոր։ Միաժամանակ, երեկոյեան ժամը 5-ին «Моск. Листокъ» լրագրի տպարանի մօտ, Վագանօվսկի փողոցում հաւաքվեց տպագրողների մի խումբ, որ փորձեց ուժով դադարեցնել աշխատութիւնները այդ տպարանում, բայց ոստիկանութիւնը և կօզակները ցրվեցին։ Երեկոյեան ժամը մօտ 8-ին քարեր գցեցին Սումսի դրագունեան գնդի էսկադրօնի վրա, որ անցնում էր այդտեղից և վիրաւորվեցին չորս զինւոր։ Երբ յիշեալ էսկադրօնը հասաւ քաղաքապետի տան բակը, յայտնվեց որ ձիերից մինը վիրաւորված է հրազէնով։

(Շարունակութիւն կը լինի)

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի. ներքին և ներվային

Զ. Ի. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժութիւն։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Կ. Ի. ԳՁԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՇԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½-2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.

Ի. Գ. ԱԲԵԱՆՑ—7—8 ժ. ներքին հիւանդ.

Գ. Ա. ԱՐԴԱԶԻԱՆԻ. Կատարում է միկրօ-քիմիական և բակտերիոլոգիական հետազօտութիւններ։

Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—ատամ. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ..

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ
բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
մշտական մահճակալներով։
Ելիզավէտինսկայա փողոց, 101, տելեֆօն 1026.
Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր։

Մ. Գ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆՑ 11—12 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս։

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ 11—12 ժ.—ներվային, ներքին հ.

Գ. Ն. ԴԷՄԻԴՕՎ—11—12 կ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

Ի. Ե. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆՑ 12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ 12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՏ. 1—2 ժ. վիրաբուժական հ.

Մ. Մ. ԷԼՁԻԵԱՆ 1—2 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի հ.

Գ. Ա. ԲԷՑԷՐ—երեխայոց և ներքին հ.

Հիւանդանոցում բժշկում են հիպնօզով, կատարվում միկրօսկօպիական, բակտերիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և ստնտուների (кормилица) ընտրողութիւն։ Բժշկական խորհրդի համար վճարը 50 կոպ.։ Օպերացիայի և համախորհրդի վճարը ըստ համաձայնութեան։ Գիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին նօմէրներից։
(չ.ու.կ.) 7—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Բ. Նաւասարդեան
Վերադարձաւ և սատանձնելով իր «ԱՌԱՋԻՆ Մ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ», վերսկսեց բժշկական գործունէութիւնը։ 1—20

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փողոց № 8։ (ե.ո.) 14—100

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒՀԻ
Սօֆիա Ի. Գէլբօրտ-Լօշկ
Տեղափոխվել է Կաղնաչէյսկի փողոց № 7, տուն իշխ. Թումանօվայի, Ալէքսանդրեան այգու դիմացը։ (կ.ե.հ.) 51—100

ԲԺԻՇԿ
Լեւոն Բասխոյեան
Վերադարձաւ Կովկասեան Հանքային Ջրերից և վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը։ Միզանցասեռական, սիֆիլիս և կաշուի հիւանդութիւններ։ Առաւօտեան 9—12 ժամ, երեկոյեան 3—8 ժամ։ Միքայէլեան փողոց, № 55։ (ա. օ. յ. օր.մ.) 14—30

ԲԺԻՇԿ
Լեւոն Օհանջանեան
Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայեա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2. (ա. օ.) 33—300

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. Շերմազանեանց
Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան ժամը 9—2 և երեկոյեան ժամը 3—6, Երեւանեան հրապարակ, տուն Արղութեան, բնակարան Լալայեանցի բնակարան։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. Քարթանեան
Ընդունում է ներքին և ջղային հիւանդութիւն ունեցողներին առաւօտեան 9—11 ժ.։ Երեկոյեան 5—7 ժ. Վելիամինօվսկայա փողոց, տ. Սաֆարօվի, № 13. տելեֆօն № 1061։ (շ. ե. հ. 5—20

ԷԼԷԿՏՐՕ-ԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
Բժիշկ Միխայել Գեդեվանովի
Ջղային հիւանդների ընդունելութիւնը
Առաւօտեան ժամի 12-ից մինչև 1-ը
Երեկոյեան ժամի 6-ից—7-ը
Կօրգանօվսկայա փող. № 20 Վերայում։ Սեփական տ., տէլէֆօն № 791։ (հ.շ.կ.) 10—150

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՂՈՒԽՎԷՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզային և սիֆիլիտիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ, երեկոյեան 6 ժ.—9 ժ.։ Կուկիա, Սեմեօնօվսկայեա փ. № 20.
(ե. հ. շ. կ.) 25—30

Դ-Ր Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերադառնալով վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը իր նոր բնակարանում—Սերգիեվսկայա փող. տ. № 15 (Сергіевск. ул. д. № 15) (ե. շ.) 9—10

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

I

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
ռուսերէնից հայերէն
Լոյս տեսաւ ՌՈՒԹԵՐՈՐԴ պրակը,
Գինը 1 ր. 20 կոպ.

Ամբողջ բառարանի բաժանորդագինն է 7 ր., ճանապարհածախսով 8 րուբլի, փառակազմ 9 ր.։ Հեղինակին դիմողները ճանապարհածախս չեն վճարում։ Դիմել հեղինակին հետեւեալ պարզ հասցէով. Тифлисъ, А. С. Дагбашяну. Թիֆլիսում բաժանորդ կարելի է գրվել «Գուտենբէրգ» գրախանութում։

II

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
հայերէնից ռուսերէն
Լոյս տեսաւ ԱՌԱՋԻՆ պրակը, Գինը 1 ր., Ամբողջ բառարանի բաժանորդների համար 5 ր., առաջին բառարանիս բաժանորդների համար 4 ր. Գրպանի բառարան ռուսերէնից հայերէն։
Բաժանորդագինը 2 ր. 50 կ.։
Դիմել հեղինակին վերոյիշեալ հասցէով։ 2—3

ԲԺԻՇԿ
Ս. ՄԻՐՋՈՅԵԱՆ
Մասնագէտ Աչքի հիւանդութիւնների, վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը։ Առաւօտեան 1—3 ժամը. երեկոյեան 5—6 ժամը։ Սօլօլակսկայա փող. սեփ. տ.։ 10—25

Լոյս տեսաւ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԿՐՕՆԻ
Ա. տարի
Աշակերտների յարմարութեան համար հայերէնից ռուսերէն բառագրքով։
Գինը 20 կոպ։
Դիմել՝ Ставрополь (губ.) священнику Сааку Теръ Ованнесьянцъ. 13—15

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնն յայտնում է ի գիտութիւն հայ բարերարների, որ ընկերութեան խնամքին յանձնված յանուն Յով. Խուդադեանի որբանոցում մասնաւոր բարերարների հաշւով և անունով ընդունվում են 6—12 տարեկան որբ աղջիկներ։

Իւրաքանչիւր որբի համար վճարվելու է տարեկան 160 րուբլի։ Որբը մնալու է բարերարի հաշւով մինչև այն հասակը, երբ ընդունակ կը լինի ինքնաշխատութեան։

Նոյն վարչութիւնը խնդրում է այն անձանց, որոնց պէտք են զանազան սպասաւորներ, ծառայողներ և պաշտօնեաներ, դիմել ընկերութեան գրասենեակը (Абасъ Абадская площ. № 7. տուն ընկ.), որ կարող է յանձնարարել վերջին աղէտներից փասվածներից դուրս որբոնող համապատասխան անձինք։ 5—5

ՓԵԹԱԿ
Մ. Քալանթարեանի
Կար ու Ձեւի ուսումնարան
Աշակերտուհիների ընդունելութիւնը շարունակվում է. ընդունվում են պատուէրներ կանանց և մանկական մաշելի գներով։ Բացի դրանից կան նոյն ուսումնարանում երեկոյեան դասընթացքներ ժ. 4-ից մինչև 8-ը։ Հասցէն. Тифлисъ, Архивный переул. д. 4. 5—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Այսօր, շաբաթ, հոկտեմբերի 1-ին, կը նուագեն զինուորական կօրպուսի մուզիկան և սազանդարները։ 1—1

ՀՐԱՒԷՐ

Պատշաճաւոր իշխանութեան թոյլատուութեամբ, այսօր, շաբաթ, հոկտեմբերի 1-ին, 1905 թ. երեկոյեան ժամը 5-ին, Յովնանեան օրիորդաց դպրոցի դահլիճում կայանալու է
Հայ ուսուցչական ժողովի շարունակութիւնը
Ժողովին հրաւիրվում են մասնակցելու բացառապէս հայոց եկեղեցական-ծխական դպրոցների ուսուցիչները ու վարժուհիք և նրանք, որոնք ցանկանում են ուսուցչութիւն անել նոյն դպրոցներում և ունեն պատշաճաւոր վկայական ուսուցչութեան։

Ցանկացողները նախօրօք պէտք է տոմսակ ձեռք բերեն Յովնանեան դպրոցում առաւօտեան 10—12 ժամը, իսկ երեկոյեան ժամը 3-ից։ 1—1

ՄՈՂՆՈՒ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑՈՒ

երէցփոխը, ի դէմս հոգաբարձութեան, առաջին ժողովը սեպտեմբերի 25-ին, կայացած չը լինելու պատճառով, այսու հրաւիրում է ծխական պարոններին երկրորդ (վերջնական) ժողովի հոկտեմբերի 2-ին, կիրակի օր, ս. պատարագից յետոյ ժամ 12-ին, խորհրդակցելու Գայանեան օրիորդաց դպրոցի վերաբացման և նախահաշիւը հաստատելու համար։ Երէցփոխանդամ հոգաբարձութեան Ա. Արասխանեանց։
(ու.շ.կ.) 2—3

Ծախվում է
Կանդիտերսկի և բուլօչնի մագազին, իր բոլոր սարքով և արհեստանոցով բաւականին ձեռնտու արժէքով։
Աւչալեան փողոց, տուն Շասմօվի № 72. 1—2

Թանգոյեան ծխական օրիորդաց դպրոցի համար հարկաւոր է համալսարանաւարտ, հայոց լեզուին հմուտ եւ փորձված տեսուչ։ Պայմանների համար դիմել հոգաբարձութեանը մինչև հոկտեմբերի 4 ը։ Հասցէն՝ Թանգոյեան եկեղեցի, Միքայէլեան փողոց № 60։ (կ) 1—2

Հարկաւոր են
Մայկօպի հայոց եկեղեցական ծխական (մի դասեան երկսեռ) ուսումնարանի համար մի ուսուցիչ՝ (թեմական դպրոցաւարտ) հայոց լեզուի և եկեղեցական քառաձայն խումբ կազմելու և ղեկավարելու։ Մի ուսուցչուհի (գիմնազիաւարտ) ռուսաց լեզուի և թուաբանութեան համար, որը պէտք է անպայման տիրապետէ հայոց լեզուին։ Պայմանների համար դիմել. г. Майкопъ. (Куб. Об.) Араму Шаповаляну. 1—6

ԱՐՏԻՍՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 3-ին
Հայոց Դրամատիկ ընկերութեան խումբը
Սեզօնի բացման առիթով
կը ներկայացնէ
Փափազեանի պիէսան
ԺԱՅՌ
4 արարուածով։
Մասնակցում են՝ տ.տ. Արաքս-Զարիֆեան, Մայսուրեան, Մելիքեան, Վարդուհի, պ.պ. Ադելխանեան, Ազեան, Աւետիսեան, Բերոյեան, Զարիֆեան, Թաշճեան, Միրաղեան, Յարութիւնեան, Պետրոսեան, Ստեփանեան, Տէր-Առաքելեան և ուրիշներ։
Սկիզբը ժամը ճիշտ 8-ին է։
Տեղերի գները սովորական են։
Վարչութեան հերթապահ անդամ Ալ. Խատիսեան
1—2 Ռեժիսոր պ. Քափանակեան

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Կ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ
Ընդունում է բերանի և ատամի հիւանդութիւն ունեցողներին. պատրաստում է արուեստական ատամներ, քիթ, քիմք, ականջ և անդամահատուած ծնօտների պրօթեկներ։ Ընդունելութեան ժամերը՝ առաւօտ. 9—2 և երեկ. 5—7. հասցէն՝ Католическая ул. д. № 13. Зубалова. 1—5

Զարխեչի նորաբաց դպրոցի համար հարկաւոր է մի ուսուցիչ բոլոր առարկաների համար, որը պիտի գիտենայ եկեղեցական և ազգային երգեցողութիւն։ Պայմանների համար դիմել՝ Դիլիջանի տանուտէր Ստեփան Դաւթեանին։ 1—3

Կիրակի, հոկտեմբերի 2-ին, ժամը 11-ին, Ջգրաշէն ս. Աւետեաց եկեղեցում տեղի է ունենալու, նոյն եկեղեցու ուսումնարանների բացման մաղթանքը, ուստի հոգաբարձութիւնը խնդրում է ծխականներին ու հասարակութեանը պատուել իրանց ներկայութեամբ։ 1—1

Կաղզուանի երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է մի փորձված աւագ ուսուցիչ. «Ներսիսեան կամ ճեմարանաւարտ»։ Պայմանների մասին դիմել՝ Кагызманъ Сагателу Кананянцъ. 4—4

Նոր-Բայազէտի գաւառում Ներքին-Ախտա գիւղի նոր բացվելիք հայոց դպրոցի համար հարկաւոր է մէկ ուսուցիչ. պայմանների մասին դիմել Ռափայէլ քահ. Տէր-Գէորգեանին. Ներքին Ախտա։ 4—4

Մի օրիորդ որ աւարտել է Հայոց Մարիամեան դպրոցը և գիմնազիա, պարապել է ուսուցչութեամբ, փնտռում է ուսուցչուհու պաշտօն հայ դպրոցներում։ Հասցէն, Шуша, Шушаникъ Меликъ-Осепянъ. 3—4

Դօկտոր Ֆ. Ֆ. Նեվտոնօվի եւ Մ. Վ. Չիկեւի
ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
կը բացվի հոկտեմբերի 1 ից. խնդիրների ընդունելութիւնը կը լինի մինչև հոկտեմբերի 15-ը դօկտոր Նեվտոնօվի տանը, Պետերբուրգսկայեա փողոց № 6. 1—3

Открыта подписка
на ежедневную общественно-политическую и литературную газету
„ВОЗРОЖДЕНІЕ“
1-й № выйдетъ 1-го Октября.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

Для городскихъ подписчик. съ доставкою	на годъ 6 р.	на 6 м. 3 р.	на 3 м. 1 р. 50 к.	на 1 м. 50 к.
для иногородныхъ » » съ пересылкою	» » 7 р.	» 3 р. 50 к.	» 1 р. 75 к.	» 60 к.

Подписка принимается въ конторѣ газеты «Возрожденіе». Тифлисъ Головинскій прос. домъ бр. Зубаловыхъ. (входъ съ Давидовской ул.)

Плата за объявленія: за строку петита впереди текста 10 к., позади текста 5 к.

Съ Января 1906 года «Возрожденіе» будетъ выходить съ еженедѣльнымъ иллюстрированнымъ приложеніемъ (съ каррикатурами), при чемъ оба изданія будутъ стоить 10 руб.

Редакторъ П. А. Готуа
Редакторъ-Издатель Кн. П. І. Тумановъ.

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Երկու սեռի անձանց համար
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)
Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական, եւ առեւտրական կրթութիւն եւ պատրաստել հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։

Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առեւտրական թուաբանութիւն և թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանական, առեւտրական և բանկային. 3) Առեւտրական թղթակցութիւն. 4) Առեւտրական տնտեսագիտութիւն. 5) Առեւտրական և մաքսային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի). 7) Ուսուցումն գրող մեքենայի վրա։ Ուսումն սկսվելու է սեպտեմբերի 20-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից՝ ամենայն օր կուրսերում առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12-ը և երեկոյեան 4-ից մինչև 7 ժամը։
Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը (программа)—տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են Баку, учредителю коммерческихъ курсовъ А.И. Теръ-Каспарову. (չ. կ.) 27—30